

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 3.

Torsdagen den 7 november.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 30 och den 31 västlidne oktober.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare friherre *O. B. A. Silfverschiöld* lider av febersjukdom (influenta) och därför tills vidare är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet. Intygar på heder och samvete.

Stockholm d. 2/11 1918.

T. Hwass.
leg. läkare.

Upplästes och lades till handlingarna två från justitiedepartementet ankomna protokoll, så lydande:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 2 november 1918.

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gävleborgs län insänts en den 29 oktober 1918 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att sedan hemmansägaren Anders Göransson i Åsen, Ovansjö socken, blivit av Gävleborgs läns lands-ting utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av sex år, räknade från den 1 januari 1917, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 14 § av lagen om val till riksdagen disponen-ten *Erik Lindström* i Bollnäs blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nyssnämnda kammare för tiden till den 1 januari 1923.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, anmärktes, att i fullmakten förekomme ett par mindre avvikelser från det i § 15 i lagen om val till riksdagen stadgade formulär, men som dessa avvikelser icke vore av beskaffenhet, att därigenom meningen förändrades eller otydlighet eljest föranleddes, ansågs fullmakten böra godkännas; och skulle protokoll över vad sålunda förekommit meddelas

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 3. 1

första kammaren, varjämte fullmakten skulle till kammaren överlämnas.

I ämbetet:
G. Grefberg.

*Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen
för justitiedepartementet den 5 november 1918.*

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län insänts en den 4 november 1918 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att sedan godsägaren greve Nils Fredrik Posse blivit av Skaraborgs läns landsting utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av sex år, räknade från och med den 1 januari år 1917, men denna plats blivit ledig, vid för rättning enligt 14 § av lagen om val till riksdagen godsägaren *Ernst August Lundell* å Torestorp blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1923.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
G. Grefberg.

Anmäldes och bordlades kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 1, till Konungen angående val av deputerade att jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen med Konungen överlägga.

Herr *Clason* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående extra krigstidstillägg åt befattningsinnehavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst samt änkor och barn efter statstjänare.

Motionen hänvisades till första särskilda utskottet.

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.

Hans excellens herr statsministern *Edén*, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde delgiva kammaren en redogörelse för de viktigaste folkförsörjningsfrågornas nuvarande läge, erhöll ordet och yttrade: Herr talman, mina herrar! Genom kungl. brev av den 29 oktober har riksdagen erhållit meddelande, att Kungl.

Maj:t uppdragit åt mig att delgiva riksdagen en redogörelse för de viktigaste folkförsörjningsfrågornas läge. Jag anhåller, när jag nu går att fullgöra uppdraget, att få förutskicka några anmärkningar angående syftet med denna redogörelse och dess förhållande till den urtima riksdagens egentliga arbetsprogram.

Anledningen till riksdagskallelsen var, såsom i kallelsebrevet uttalats, nödvändigheten att förelägga riksdagen förslag om en väsentlig utökning redan under detta år av krigstidstilläggen till statens befattningshavare och pensionärer. Regeringen har därjämte framlagt ett antal av propositioner i sådana ärenden, där riksdagens medverkan syntes behöfelig för åtgärder, som nu omedelbart böra vidtagas eller som före nästa lagtima riksdag kunna ifrågakomma. Vi hava ansett oss tvungna att begränsa framställningarna till det nu strängt nödvändiga av flera skäl, främst på grund av det synnerligen krävande arbete, som åligger regeringen såväl genom mängden av löpande dagliga ärenden, som i och för förberedelserna för den lagtima riksdag, vilken redan den 10 januari 1919 skall samlas.

Emellertid har regeringen funnit det i hög grad önskligt att, när nu i alla händelser en urtima riksdag måste sammankomma, begagna detta tillfälle till att inför densamma giva en redogörande översikt över det faktiska läget i de folkförsörjningsfrågor, som utgöra den allmänna bakgrunden för flertalet av propositionerna, och detta så mycket hellre, som ju dessa folkförsörjningsfrågor i närvarande stund under trycket av brist och dyrtid sysselsätta alla sinnen. Vad härmed avses är alltså icke någon framställning till riksdagen i den meningen, att därav skulle kunna föranledas något riksdagens beslut, utan endast att för riksdagen och därmed för landet framlägga det material, som nu står till buds för bedömande av våra resurser och våra närmaste framtidsutsikter, våra svårigheter och de åtgärder som vidtagits eller förberedas för att möta dem. Intet kan vara mera angeläget för att land och folk skola kunna genomkämpa denna tunga tid än ett öppet klarläggande av ställningen, som gör det möjligt för representationen och för alla medborgare att själva komma till insikt om de förhållanden, med vilka vi måste räkna. Endast på grundvalen av en sådan saklig insikt kunna alla goda krafter förenas till ett verkligt fruktbarande samarbete för att bemästra dessa bekymmersamma problem.

Två förutsättningar äro framför andra grundläggande för det nuvarande läget inom vår folkförsörjning och hela vårt näringsliv.

Först: att just det *senaste* skedet av världskriget icke blott för oss, utan även för andra neutrala länder medfört en alldeles särskild skärpning av alla de rubbningar, som allt ifrån krigets början åsamkats hela världsproduktionen och världshushållningen. Ju längre den fruktansvärda kampen dragit ut på tiden, desto mera har den gått förödande fram över det fredliga arbetet inom alla de länder, som däri indragits, desto mera hänsynslöst hava de krigförande ingripit med avspärrningar och andra tvångsåtgärder gent emot neutrala stater, och desto svårare hava brist och dyrtid gjort sig gällande även hos dem. Det är allbekant, att denna brist och dyrtid över allt

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

våldsamt stegrats i all synnerhet under detta senaste år. För att endast taga ett par exempel, som ligga oss närmast: våra grannländer Norge och Danmark, som dock var för sig i sitt näringsliv förete ganska väsentliga olikheter i jämförelse med Sverige, ha sett bristen på viktiga livsförnödenheter hastigt försvåras och priserna häftigt stiga. De senaste jämförande uppgifter, som hitintills föreligga, utvisa, att stegringen av levnadskostnaderna från 1914 till juli 1918 beräknas för Sverige till 119 procent, för Danmark till 82 och för Norge till 158 procent. Att Danmark stannat så avsevärt under Sverige beror uppenbarligen i huvudsak på dess karaktär av rikt jordbruksland; det är framför allt för matvaror som stegringen där kunnat hållas betydligt lindrigare än i Sverige (87 % i Danmark, 158 % i Sverige). Norge åter förete icke blott i den sammanfattande siffran, utan även för samtliga huvudrubriker — matvaror, bostad, bränsle och lyse, beklädnad samt skatter och andra nödvändiga utgifter — en högre stegringsprocent än Sverige. Nu har visserligen ökningen i Sverige efter juli månad fortgått i stigande tempo; den uppskattas i början av oktober till 142 %. Jämförande uppgifter för grannländerna från denna sistnämnda tidpunkt föreligga icke. Men man observerar, att de 142 % för Sverige i oktober i varje fall icke nått upp till de 158 %, som äro Norges indextal redan i juli, och det torde vara ställt utom allt tvivel, att såväl Norge som Danmark även efter juli sett sina levnadskostnader i stort ytterligare stiga.

Det behöver väl icke betonas, att dessa jämförande uppgifter ingalunda ha till syfte att trösta dem, som lida under bristen och dyrtiden i vårt land, med att grannländerna lida under liknande tryck. Det vore i sanning en dålig tröst. Här är endast meningen att med några påtagliga fakta belysa, huru svårigheter, som tynga oss hava sin motsvarighet också i andra med oss jämförliga länder, för att därmed giva den allmänna bakgrund, utan vilken vi icke kunna rätt uppfatta vår egen ställning.

För Sveriges del är emellertid dessutom att uppmärksamma, att själva vårt utgångsläge, när det senaste skedet av krigföringens verkningar på de neutrala inträdde, i vissa avseenden var särskilt ogynnsamt. Då den nuvarande regeringen trädde till, voro våra förråd och reserver av en mängd viktiga förnödenheter i stort sett uttömda. Jag skall icke nu upptaga spörsmålet, i vad mån detta var oundvikligt och i vad mån det berodde på den svenska handelspolitik, genom vilken avspärrningen från tillförsel över haven kom att drabba Sverige tidigare och strängare än andra länder. Nog av: när därjämte den olyckan inträffade, att 1917 års skörd av både brödspannmål och foder blev betydligt under medelmåttan, är det lätt förklarligt, att knappheten just hos oss måste bliva i högsta grad tryckande. Jag behöver blott erinra om vilka extraordinära ansträngningar som måste tillgripas för att under det nu avslutade konsumtionsåret uppehålla vår knappa mjölranson, och huru ytterligt foderbristen redan då gjorde sig gällande. Vi nödgades på mycket betydelsefulla områden av vår folkförsörjning redan under

året 1917—1918 göra en formlig bottenskrapning för att kunna draga oss fram. Att detta måste medföra högeligen allvarliga efterverkningar ligger i öppen dag.

Med dessa förutsättningar är det som den nuvarande regeringen haft att upptaga och fullfölja sitt arbete inom våra folkförsörjningsfrågor. Vi så väl som alla andra regeringar hava funnit, att arbetet måste inriktas på två stora huvuduppgifter: den ena att söka med alla medel, som stå till buds, skapa ökade tillgångar på de viktigaste och mest oundgängliga förnödenheterna, den andra att träffa sådana anstalter, att tillgångarna måtte på bästa sätt utnyttjas och så rättvist som möjligt fördelas mellan landets invånare. Det torde icke saknas skäl att uttryckligt framhålla, att mellan de två sidorna av krigstidens försörjningsproblem finnes ett nära sammanhang, så mycket hellre, som icke minst i dessa dagar under trycket av de ökade svårigheterna det sammanhanget ofta skjutits undan av otåliga yrkanden, som ensidigt inrikta sig antingen på det ena eller på det andra av de båda stora problemen.

Från ett håll heter det: allt kommer an på att öka tillgången — man säger vanligen: öka landets egen produktion — inrikta alla ansträngningar härpå, och vi skola reda oss bättre än vi göra nu, utan alla tvångsanstalter i fråga om fördelningen, vilka endast förlama produktionen! — Här finnas tillgångar, svaras från ett annat håll; det gäller att taga ut dem och laga så, att de komma alla medborgare till godo efter vars och ens oundgängliga behov. Det ena är lika förfelat och lika omöjligt att ensidigt fullfölja som det andra. Det förhåller sig icke så, att vi i denna tid av världsbrist kunna framskapa sådana tillgångar, som skulle räcka till för en fri konsumtion av alla viktiga förnödenheter utan statlig reglering. Sverige har redan under mansåldrar varit beroende av stora tillskott utifrån i fråga om viktiga livsmedel eller sådana förnödenheter, som behövas för livsmedelsproduktionen, det har hämtat färdiga industrialster eller råvaror för sin industri från andra länder. När importen blivit delvis helt avhängd, delvis snävt tillmätt, måste begränsningen av våra naturliga resurser oundvikligen leda därtill, att vad vi kunna tillföra den inhemska marknaden stannar betydligt under den efterfrågan, som skulle uppstå genom en av staten oreglerad fri konkurrens, och en sådan konkurrens kunde ej undgå att framkalla en prisstegring, som skulle gå vida utöver den vi nu lida under, och som med säkerhet bleve verkligt förödande för stora samhällslagers livsuppehälle. Å andra sidan: att uteslutande söka hjälpen i statlig fördelning av livets nödortf, det vore utan fråga under nuvarande samhällsförhållanden lika ödesdigert för själva tillgången på de livsförnödenheter, av vilka landets försörjning beror. Produktionen beror av producenterna, av alla de individer, som i produktionen nedlägga sitt personliga arbete och sitt personliga intresse. Om detta arbete och intresse skulle lamlås, då bleve resultatet minskning av själva den tillgång, som skall fördelas, och den minskningen komme att i sista hand gå ut just över de samhällsklasser, som man med fördelningen vill hjälpa. Här

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

finnes ingen annan väg, som kan föra oss igenom denna nödtid, än den som redan är beträdd, nämligen att staten förenar sina strävanden för framskapande av större tillgång med anstalter för att så effektivt och så rättvist som möjligt tillse, att alla medborgare få sin oundgängliga andel.

Det har visat sig, att därvidlag gång på gång uppstå slitningar och konflikter. Man har för att uppmuntra produktionen funnit sig böra tillgripa anstalter — minimipris, odlingsanslag och dylikt — som måste verka till förhöjning av priserna och därmed drabba konsumenterna, och man har genom ransonering, reglering och maximipris nödgats göra långt gående ingrepp i producenternas arbete och förfoganderätt över sitt arbetes frukter samt dymedelst framkallat gensagor och opposition från deras sida. Sådana slitningar och konflikter äro oundvikliga; det gäller att i varje fall avväga det ena intresset mot det andra efter bästa omprövning så, att båda bliva tillgodosedda så rättvist som det står i statens makt. Att därvid brister och svagheter, misstag och luckor kunna uppkomma kan helt enkelt icke undvikas. Detta hör nu en gång till den mänskliga ofullkomligheten och till den begränsning, som vidlåder all samhällligt arbete — framför allt under så oerhört svåra förhållanden som dem vi nu hava att kämpa med i svensk statsledning. Regeringen begär icke bättre än att upptaga och tillgodogöra sig alla goda uppslag till rättelse. Men det bör uttryckligen framhållas, att sådana uppslag icke kunna väntas bära frukt, om de icke låta förena sig med den grundläggande princip jag nyss utvecklat. Den fasta hållpunkten i vår kristidspolitik är och förblir att *så väl* skapa ökade tillgångar som även sörja för dessas riktiga fördelning till konsumtion och att oavlatligt tillse, att ej för den ena av dessa uppgifter sådana medel tillgripas, som omöjliggöra den andra.

För den förstnämnda uppgiften hade jag tillfälle att redan vid regeringens bildande angiva de huvudsakliga riktlinjer, som vi ämnade följa. Jag uttalade då, att alla ansträngningar måste göras för att till det yttersta utnyttja landets egna tillgångar samt uppmuntra och stärka produktionen, framför allt av de viktigaste förnödenheterna, men därjämte även för att i största möjliga grad upprätthålla handelsutbytet med främmande länder. Det torde vara anledning att här giva en sammanfattning av vad som i detta avseende blivit utrett.

För att uppmuntra och stärka livsmedelsproduktionen hava såsom allbekant är under detta år betydelsefulla anstalter vidtagits, de viktigaste med riksdagens medverkan. Hit höra framför allt de beslut om minimipris på brödsäd, ärter och potatis, som efter förslag från Kungl. Maj:t fattades av sistlidna lagtima riksdag, den nya odlingsorganisationen och de betydande anslag som ställts till dess förfogande samt åtgärderna för en inhemsk produktion av gödselämnen. Det kan nu med tillfredsställelse konstateras, att dessa anstalter liksom över huvud taget det oförtrutna arbetet för att uppmuntra självförsörjningen burit god frukt.

Jag erinrar om några siffror från den senaste arealinventeringen.

De första krigsåren hade visat en beklaglig tillbakagång i brödsädesodlingen och även i övrigt en i flera avseenden mindre gynnsam användning av den odlade jorden. Med produktionsåret 1917—1918 har häruti inträtt en avgjord vändning till det bättre. Odlingen av höstvetete har utökats med närmare 20,000 hektar och av höstråg med närmare 60,000 hektar, vilket i båda fallen innebär en ökning med 20 %. Härmed har brödsädesproduktionen nått ett avsevärt uppsving i jämförelse med åren 1915 och 1916 samt återvunnit den areal, som under nämnda år förlorats för densamma. Även odlingen av korn och blandsäd visar en ökning av tillsammans 22,500 hektar. Av icke ringa betydelse för folknäringen under stundande vinter år, att arealen för matärter vuxit med icke mindre än 54 %, eller till 29,000 hektar. Och slutligen har potatisarealen stigit med mer än 15,000 hektar, eller ungefär 10 %. Tillsammans tagna beteckna dessa siffror en i hög grad betydelsefull förstärkning av landets produktion av vegetabiliska födoämnen.

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.

(Forts.)

Nu bör det visserligen icke förbises, att denna utveckling delvis vunnits på bekostnad av havreodling, trädesjord och vallar. Arealen för havre har nämligen sedan år 1917 minskats med icke mindre än 50,000 hektar, vallarna med 37,000 och trädesjorden med 9,000 hektar. Men ur synpunkten av jordens produktivitet för människoföda måste dock denna omläggning betecknas såsom gynnsam, om den än medför en minskning av fodertillgången, som i och för sig är kännbar nog och i år blivit ännu kännbarare på grund av den fellsagna höskörden. I sådana tider som dessa måste en sund livsmedelsproduktion i första rummet inriktas på vegetabilisk människoföda såsom den avgjort viktigaste och ur folknäringssynpunkt mest ekonomiska. Det har ej heller varit tal om annat än att den utökning, som vunnits för brödsäd, ärter och potatis, för folknäringen betyder ojämförligt mera än vad som förlorats i foder för kreaturen.

Om storleken av den skörd, som bärgats under denna höst, föreliggande ännu inga direkta uppgifter. Man har tills vidare endast att tillgå de beräkningar, vilka uppgjorts på grundval av häradsombudens skörderapporter den 30 september, och dessa kunna blott anföras med bestämd reservation i all synnerhet beträffande vårsäd och potatis, vilkas skörd blivit fördröjd genom den mycket ogynnsamma väderleken, som tyvärr också måste befaras hava skadat kvaliteten. Beräkningarna gå emellertid ut därpå, att av brödsäd utvunnits 928,000 ton, av korn, havre och blandsäd 1,660,000 ton samt av potatis 1,860,000 ton. Brödsädesskörden skulle enligt dessa siffror överstiga fjolårets med icke mindre än 385,000 ton och även väsentligt överträffa medelskörden för åren 1913—1917, som stannade vid 800,000 ton. Även korn, havre och blandsäd visa en betydande förbättring — 105,000 ton — i jämförelse med det svaga året 1917, men når icke upp till medelsiffran för 1913—1917, som uppgår till 1,780,000 ton. Potatisen har tyvärr trots den ökade arealen, stannat under fjolårets rika skörd som anslogs till 2,000,000 ton, den beräknade kvantiteten 1,860,000 ton motsvarar dock tidigare medelskörd. Mest oroande är, att kvaliteten i vissa delar av landet icke blivit god.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

Sämst har höskörden utfallit. Man vågar ej anslå den till mera än $\frac{2}{3}$ av normalskörd — alltså en ny prövning för vår kreatursskötsel, som redan under föregående vinter hade så stora svårigheter. I detta sammanhang må även nämnas, att sockerbetorna väntas på grund av något minskad areal till myckenheten lämna ett utbytte under medelmåttan, men att man hoppas på en väsentlig utjämning härav genom betornas höga sockerhalt.

Den bild av den svenska jordens produktion till innevarande konsumtionsår, som framgår av dessa siffror, är så tillvida verkligt glädjande som den tydligt ådagalägger, att de ansträngningar som gjorts blivit krönta med betydande framgång. Å andra sidan hava dock även allvarsamma misräkningar inträffat, delvis beroende på ogynnsamma naturförhållanden. I varje fall är det uppenbart, att vi icke lyckats nå fram till att kunna reda oss med vår egen produktion.

Så mycket viktigare måste då den andra utvägen för stärkande av våra tillgångar bliva: den som ligger i handelsutbyte med andra länder.

Det är för riksdagen och för landet känt, att regeringen i sin handelspolitik konsekvent strävat efter handel och utbyte med båda de krigförande maktgrupperna, och att det lyckats oss att återställa de avbrutna förbindelserna med ententemakterna och med neutrala länder bortom världshaven utan att därigenom äventyra utbytet med centralmakterna. At båda sidor hava handelsavtal blivit avslutade: med centralmakterna en serie av specialavtal på kortare tidsperioder och rörande ett mindre antal import- eller exportartiklar, med ententeländerna och Nordamerikas förenade stater först det förberedande s. k. modus vivendiavtalet och därefter det generella »stora avtalet» av 29 maj 1918, ratificerat den 14 juni.

För folkförsörjningen i trängre bemärkelse hava avtalen med centralmakterna endast en begränsad betydelse; förutom bränsle (kol, koks och briketter), hava de emellertid tillfört oss en så viktig livsförnödenhet som salt samt de kvantiteter betfrö, som äro oundgängliga för vår inhemska sockerproduktion, ävensom så väl under hösten 1917 som i år några mindre kvantiteter potatis. Däremot har det visat sig, att de förhoppningar om tillförsel av spannmål från detta håll, som väcktes före ministerskiftet i Sverige på hösten 1917, icke i minsta mån kunnat infrias; centralmakterna hava icke kunnat till oss umbära ens den minsta kvantitet av spannmål. Lika illusorisk var den på sin tid mycket omtalade utvägen att söka sådan tillförsel från Ukrajna, vilket land uppenbarligen även till Österrike och Tyskland lämnat endast en bråkdel av vad man därifrån förväntat.

Såsom regeringen från första stund nödgats antaga, var det först genom överenskommelsen med ententemakterna och Nordamerika som en verklig hjälp för vår folkförsörjning kunde vinnas. Verkingarna hava först så småningom kunnat träda i dagen på grund av de invecklade förhållandena vid avtalets tillämpning, de långa avstånden till produktionsorterna och andra, av krigstillståndet och de krigförandes åtgärder beroende svårigheter. Men att dessa verk-

ningar redan nu äro i hög grad betydelsefulla och under den närmaste framtiden böra kunna bliva än mera ingripande, framgår av följande siffror, i vilka jag för att ej splittra sammanhanget upptar även andra viktigare varor än egentliga livsmedel.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Från april 1918, då de första lasterna efter modus-vivendiavtalet började anlända, till denna dag hava genom de båda avtalen till riket inkommit följande varumängder:

Vete och vetemjöl	37,500 ton
Majs (och havre)	27,500 »
Ris	5,300 » ¹⁾
Oljekakor	5,600 »
Råfosfat	27,000 »
Lys-, bränn- och smörjoljor	25,500 »
Koppar	2,000 »
Bomull	3,300 »
Kaffe	5,000 »
Kakao	400 »
Skördegarn	2,000 »
Tobak	400 »
Torkad frukt	200 »
Diverse varor	750 »

Summa 141,950 ton

Härtill kommer, att uppgörelserna med ententemakterna medelbart haft avgörande betydelse för möjligheten att erhålla vissa betydelsefulla förnödenheter från Norge; jag nämner de mycket stora kvantiteter salt sill, som varit och äro en av huvudtillgångarna för vår folkförsörjning under detta år, samt 10,000 ton Norgesalpetar, som inkommo under sistlidna vinter, och som komma att efterföljas av en minst lika stor mängd under den nu stundande.

Allt detta är emellertid endast en början, och en början som på de grunder jag nyss anfört ännu icke hunnit utveckla sig så, att den ger en fullt riktig föreställning om det stora avtalets verkningar. Numera, sedan det invecklade maskineriet kommit i gång, har man rätt att hoppas och förvänta, att resultatens skola under den närmast tiden jämförelsevis hastigare komma oss till godo. En föreställning om vad som nu inom fullt överskådlig tid kan påräknas torde enklast kunna ges genom några uppgifter på de varor, som dels redan äro inskeppade och på väg till Sverige, dels ligga inköpta och blivit tillförsäkrade tonnage allt eftersom fartygen hinna ankomma till utskeppningsorten eller fullgjort nu pågående transporter. För att icke trötta, nämner jag siffran under de båda kolumnerna utan att angiva kolumnen för varje gång.

¹⁾ Det är ångaren Hogland, som i lördags inkom med denna ytterst värdefulla last.

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

	Flytande ton.	Köpta och tillför- säkrade tonnage. ton.
Vete	35,000	55,000
Majs (och havre)	25,000	5,000
Oljekakor	1,000	10,000
Margarinoljor	1,000	5,500
Socker	5,500	—
Kaffe	6,500	7,500
Kakao	300	1,100
Te	60,75	25
Ris	—	5,000
Linfrö	5,000	5,300
Råfosfat	3,000	30,000
Salpeter	6,000	28,000
Tekniska oljor	—	2,500
Lys-, bränn- och smörjoljor	1,400	17,000
Bomull	3,300	—
Ull	—	1,600
Jute	—	1,000
Hudar, läder, garvämnen	3,700	4,000
Koppar	—	1,000
Tenn	200	300
Soda	—	1,200
Tobak	700	1,800
Diverse varor	—	500
Summa	97,660	183,325

En summering av samtliga dessa kolumner ger vid handen, att till riket hittills inkommit ungefär 142,000 ton, att flytande under hemtransport befinna sig 97,660 ton, samt att inköpta och tillförsäkrade tonnage äro 183,325 ton. Det behöver väl icke tilläggas, att sistnämnda siffra endast avser varor, vilka *nu* äro på anförda sätt kontrakterade och att så väl inköpen som tonnagetilldelningen alltjämt skola fortgå inom avtalets ram.

Jag skall i detta sammanhang icke gå in på några reflexioner i de handelspolitiska tvistefrågor, som anknutit sig till avtalet med ententemakterna. Det må vara nog att för regeringens del konstatera, att allt som hänt sedan riksdagen senast var samlad givit oss rätt i vår uppfattning, att verkliga svenska livsintressen både för det närvarande och för framtiden krävde detta avtal.

Vad vår folkförsörjnings läge just nu angår, ådagalägga de av mig meddelade siffrorna, att avtalet redan i detta ögonblick kan sägas hava blivit av mycket stor betydelse för utökningen av våra

otillräckliga tillgångar. Importen av majs enligt modus-vivendiavtalet och sedermera ankomsten av de första vetelasterna i somras gav den avgörande säkerheten för att icke de förut så knappa mjölransonerna skulle behöva ytterligare nedsättas och att övergången till det nya konsumtionsåret skulle kunna ske utan stockningar. Blika vi framåt mot den kommande vintern, så kan det väl utan överdrift sägas, att om vi ej nu hade att räkna med den tillförsel, som kommit och som kan förväntas, så skulle ställningen te sig nästan tröstlöst mörk. Nu kunna vi dock, även om man endast håller sig till siffrorna på vad som inkommit, vad som är på väg och vad som kontrakterats, kalkylera med tillskott, som efter förhållandena måste betecknas såsom ovärderliga.

Kvantiteterna av *vete* under de tre angivna kolumnerna uppgå till $\frac{2}{3}$ av den genomsnittliga veteimporten och drygt $\frac{4}{10}$ av hela brödsädesimporten före kriget samt motsvara något mer än $\frac{1}{5}$ av den kvantitet spannmål, som beräknas åtgå för den kortransonerade befolkningens behov. Vad de 5,300 redan inkomna och 5,000 väntade ton ris betyda för vår gryntillgång, ligger i öppen dag. Av kraftfoder kan tyvärr påräknas endast en mindre mängd foderkakor, vilket närmast beror på den synnerliga knapphet som förefinnes i världsmarknaden men *majs* är att förvänta i betydande kvantiteter, som möjligen under hela avtalsåret kunna nå upp till normalimporten före kriget. De för jordbruket så ytterligt viktiga konstgödningsämnen *råfosfat* och *salpeter* hava endast genom avtalet blivit för oss tillgängliga, inköp äro uppgjorda, som fullt motsvara den normala införseln av salpeter, och goda förhoppningar finnas för att även få hem tillräckligt av råfosfat. På *vegetabiliska* eller andra *fettämnen och oljor* är tillgången tyvärr ytterst knapp, men redan de siffror, som jag nyss meddelat — 1,000 ton på väg och 5,500 ton inköpta — måste dock betraktas såsom någon lättnad i vår ytterliga brist på fettämnen; jag erinrar att importen av dessa varor under 1917 var så gott som ingen. Den tillförsel av *kaffe*, som är säkerställd, bör icke blott garantera den nuvarande rationeringen, utan även allt eftersom den hinner verkställas, öppna möjlighet för någon extra tilldelning, och även *kakao* och *te* är att förvänta, om ock i mindre kvantiteter. Indirekt, men på ett synnerligen betydelsefullt sätt påverkas folkförsörjningen i synnerligen hög grad av de *oljor*, som nu kunnat ställas till förfogande för jordbrukets och fiskets motorer. Vad slutligen industrien angår, läser det icke vara behöfligt att understryka, vad sådana råvaror som *bomull, hudar, läder* och garvännen, *koppar* och *tenn* betyda för alla de företag, som därav äro mer eller mindre fullständigt beroende.

Till dessa meddelanden om handelsförbindelserna med de krigförande böra också fogas några ord om handelsutbytet med våra grannländer. Såsom tid efter annan blivit bekantgjort, hava Sverige, Norge och Danmark lagt detta utbyte på grundvalen av en intim inbördes samverkan med anlitande av alla de resurser, som stå vart och ett av de tre länderna till buds, utan något formligt kompen-sationssystem. Det är mig en verklig glädje att nu som förut

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

kunna uttala, att från alla sidor detta ekonomiska nordiska samarbete fullföljes i den anda av fullständigt förtroende och vilja till inbördes stöd och hjälp, som fört de skandinaviska folken så nära tillsammans under denna prövande tid. Att detta nordiska utbyte står i nära samband med handelsavtalen med ententemakterna, har jag för Norges del redan berört; det faller för övrigt av sig själv, sedan numera alla tre länderna var för sig avslutit sådana avtal. Den viktiga import från Norge av sill och Norgesalpeter, som vi erhållit och som för innevarande konsumtionsår planeras, har jag nyss omnämnt. Vad Danmark angår, har det i en brydsam stund givit oss ett handtag med brödspannmål, vars värde i det ögonblicket var synnerligen stort, och dessutom tillfört oss smör, ost, fläsk, kött och ägg. Huru viktig den tillförseln varit framgår därav, att smörtransoneringen i våra städer och större samhällen icke skulle hava kunnat uppehållas ens med de små kvantiteter, som nu utdelas, utan det danska smöret, och för många hushåll hava de till relativt gott pris tillhandahållna danska äggen varit de enda, som kunnat förvärfvas. Tyvärr lida numera även den danska ladugårdsproduktionen under verkningarna av en svag inhemsk fodrskörd och av spärrad kraftfoderimport, men det är min livliga förvissning, att Danmark likväl skall bistå oss med sina för oss så ytterst viktiga ladugårdsprodukter, så långt dess egna reducerade tillgångar medgiva. Därjämte äro avtal träffade om tillförsel av dansk potatis; 20,000 ton skola levereras i höst — dessa leveranser äro i full gång och destineras huvudsakligen till Gävleborgs och Kopparbergs län — och till våren äro ytterligare utlovade minst 20,000 ton, möjligen ända upp till 50,000.

Sammanfattar jag denna översikt över svensk livsmedelsproduktion och tillförseln av livsförnödenheter utifrån, så måste det allmänna intrycket bliva, att på viktiga områden en avgjord förbättring dels redan håller på att inträda, dels är inom synhåll. I all synnerhet gäller detta tillgången på brödsäd. Den första frukten härav har redan kunnat utvinnas. Tack vare så väl den ökade svenska skörden som även den började och pågående importen har regeringen kunnat förverkliga ett första önskemål genom att öka de korttransonerades mjöltilldelning med en fjärdedel, från 200 till 250 gram pr dag. Men det är också tydligt, att förbättringen ingalunda säkerställer en normal tillgång ens av denna förnödenhet. Och på andra livsmedel har knappheten ännu icke kunnat hävas, utan tvärtom blivit större än någonsin just under dessa senaste månader. Så är förhållandet med alla animala födoämnen — smör (och dess ersättningsmedel), ost, fläsk, ägg samt till viss grad kött. Förklaringen är naturligtvis den samma som nyss anfördes rörande Danmark: den en gång felslagna höskörden och den under mer än ett år avstängda importen av kraftfoder. Några laster av oljekakor och majs hava visserligen inkommit, och vi hava såsom nämnt de bästa förhoppningar att åtminstone av majs få in betydande kvantiteter under vinterns lopp. Men det är tydligt, att verkningarna härav på vår kreatursskötsel först steg för steg kunna göra sig gällande, och ingen förhoppning finnes, att avkastningen under denna vinter skall kun-

na uppdrivas till det före kriget normala. På samma sätt med de industrier, som frambringa andra förnödenheter för allmän förbrukning, exempelvis skor och tyger. Det är dessa förhållanden som allttjämt göra statens reglerande ingripande nödvändigt, om man vill söka trygga en något så när tillfredsställande fördelning och förhindra en fullständigt oberäknelig ytterligare prisstegring.

Organ för denna statens reglering äro de kommissioner, som sedan år tillbaka befinna sig i verksamhet, och de medel, varmed de arbeta, äro statsbeslag, ransoner och maximipris. Från skilda håll resas häftiga anmärkningar mot dessa kommissioner och hela deras system. Det är mig icke möjligt att inom ramen för den redogörelse jag i dag har att lämna, och som ju gäller vår folkförsörjnings reella läge, upptaga en diskussion om kommissionsväsendet i alla dess enskildheter. Några allmänna anmärkningar torde dock vara på sin plats.

Om man över huvud taget ej kan förneka, att bristen på förnödenheter i denna kristid gör statens reglerande inflytande oumbärligt, då kan man ej heller umbära en organisation, som utför denna reglering. Icke ett enda av de länder, krigförande eller neutralt, som drabbats av världsbristens verkningar, har veterligen kunnat undgå att skapa en sådan utomordentlig organisation vid sidan av den normala förvaltningen, helt enkelt emedan denna normala förvaltning varken genom sin byggnad eller genom sin övriga utrustning är i stånd att utföra de ofantligt omfattande och till sin natur särregna nya uppgifter, som statsmakten nödgats taga på sig. Det kan utan tvivel diskuteras, om kommissionsformen är den bästa för den organisationens ledning. Hos oss har den i varje fall från början kommit till användning, den hade vid den nuvarande regeringens tillkomst redan arbetat in sig och delvis skapat ett helt nät av underordnade organ, byggda efter samma princip — det var helt enkelt icke möjligt att kasta om till något annat system utan fara för att det hela skulle fullständigt gå i baklås. Och för övrigt: vad vill man sätta i stället? Ingen har givit det minsta uppslag härutinnan, ty slagordet »livsmedelsdiktator», som hörts någon gång, är dock hitintills blott ett slagord; den man är ej funnen, som skulle förmå att ensam bemästra hela krigstidsregleringens oerhörda arbetsfält. Menar man åter med ropet »bort med kommissionerna», att de skulle försvinna utan ersättning, då är det nog att hänvisa till vad jag nys konstaterat, att vi helt enkelt icke kunna umbära utomordentliga organ för de utomordentliga uppgifterna, så länge dessa äro så ytterligt krävande som nu.

Kommissionerna och hela den organisation, som under och omkring dem skapats, äro en nödfallsutväg för den nöd id, som vi genomleva. Det är mer än förklarligt, att vårt näringsliv och i all synnerhet landets jordbrukare starkt känna det tvång och de inskränkningar i det produktiva arbetet, som statens regleringsåtgärder föra med sig. Och jag kan lugnt försäkra, om nu någon sådan försäkran skulle anses behöflig, att jag för min del icke har en tanke på att hela denna organisation skall bibehållas en dag längre än den nöd-

Redogörelse
för vissa folkförsörjningsfrågor.
(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

tid varar, som framtvingat den. Men var och en, som har verklig känsla av ansvar för vårt folks livsuppehälle, mås e se den sanningen i ögonen, att ännu behöva vi den, och i detta ögonblick kanske mer än någonsin, emedan just nu svårigheterna att få detta livsuppehälle att räcka till i fråga om vissa förnödenheter blivit större än förut.

När så är förhållandet, kan jag icke heller underlåta att från denna plats uttala en allvarlig gensaga mot det ständiga häcklande, som från så många håll sättes i gång mot dessa statsorgan. Det tar sig icke sällan uttryck, som måste betecknas såsom fullständigt otillbörligt lastande av män, vilka i statens tjäns offra sina bästa krafter. Och satt i system kan det bliva verklig farligt för det svenska samhällets möjlighet att utan obotlig skada slå sig igenom de utomordentliga svårigheter, som just nu samlat sig. Skola vi verkligen kunna komma till rätta med svårigheterna, då går de dock icke an att fullständigt undergräva auktoriteten hos de organ, som samhället behöver för att bekämpa dem; den som därtill bidrager, han påtager sig i sanning ett drygt ansvar.

Härmed förnekas naturligtvis icke, att en berättigad kritik kan riktas mot vissa av de åtgärder, som vidtagits, och mot ett och annat i själva organisationen av det stora regleringsarbetet. All kritik, som verkligen är saklig och syftar till förbättring, kan endas mottagas med tacksamhet. Man begär säkerligen inom kommissionernas egen ledning icke bättre än att kunna avhjälpa de svagheter, som verkligen styrkas. Regeringen har för sin del genom omorganisationen av handels- och industrikommissionerna i slutet av föregående år visat, att den är fullt beredd att ingripa, där en bättre anordning verkligen låter sig utfinnas. Vad folkhushållningskommissionen angår, har dess ledning varit i samråd med regeringen om möjligheterna att modifiera vissa delar av dess organisation på grund av de erfarenheter, som under det gångna året vunnits. När detta hittills icke skett, beror det främst på den synnerliga svårigheten att för denna kommission, som har de mest vittomfattande och i den enskildes liv mest ingripande uppgifterna av alla, genomföra en sådan reorganisation, som både tryggar kontinuitet och enhetlighet vid de avgörande besluten och ger rum för den mångsidiga sakkunskap, vilken därvid måste vara representerad. Bränslekommissionen slutligen intager en särställning, i det att regeringen i fråga om den redan funnit sig kunna besluta, att hela verksamheten skall avvecklas; dess uppgift är numera reducerad till att genomföra denna avveckling på ett sätt, som ej tillspilloger statens i detta företag ineliggande stora kapital och som bereder möjlighet för den enskilda verksamheten att utan farliga stockningar så småningom åter övertaga bränsleanskaffningen.

Jag övergår till en framställning av läget och utsikterna inom de viktigaste grenarna av vår folkförsörjning var för sig.

För regleringen av *spannmål* och *foder* har man med det a år övergått till ett nytt system, leveranspliktsystemet. Tidn medger mig icke att här redogöra för dess principer och enskildheter, och jag kan för övrigt i detta stycke hänvisa till en framställning från folk-

hushållningskommissionen, vilken inom kort utkommer av trycket. Däremot skall jag giva några meddelanden om huru systemet hittills verkat och beröra de anmärkningar, som från åtskilliga delar av landet riktats däremot.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Av årets skörd äro intill den 31 oktober till spannmålsbyråerna inlevererade och av dem inköpta följande kvantiteter:

Vete	104,637,980 kilogram
Råg	119,720,387 »
Korn	28,346,312 »
Havre	8,303,693 »
Blandsäd	2,832,376 »

Summa alltså 263,840,748 kilogram

Siffrorna måste anses i stort sett tillfredsställande, i all synnerhet i jämförelse med fjolårets, som för både vete och råg voro högst avsevärt och för korn åtskilligt lägre. Även om ej förbises, att årets skörd av vete och råg är rikare än fjolårets, vadan större inleverering bort väntas, och även om inlevereringen just under dessa nu gångna månader stimulerats genom en extra tröskningspremie utöver det stadgade årspriset, innebär resultatet en verklig ljusning i utsikterna för vår brödföda. Emellertid får det naturligtvis ingalunda giva upphov till någon föreställning, att allt nu är väl beställt och att det hädanefter ej skulle vara så angeläget med återstående leveranser eller med fortsatt import. Tvärtom. De här av mig angivna kvantiteterna beräknas tillsammans med mjöllagren den 31 oktober giva en total mjölkquantitet av ungefär 210,000 ton samt med nu gällande ransonering räcka ungefär till den 16 april 1919. Det är visserligen en vacker början, i all synnerhet jämfört med läget motsvarande tid i fjol och mot bakgrunden av den bottenskrapning, som måste tillgripas för att hålla ens de dåvarande låga ransonerna över denna sommar. Den förbättrade ställningen visar sig även däri, att spannmålsbyrån i sin beräkning över mjöl till människoföda nu icke medtagit någon havre, majs eller blandsäd; samtliga dessa sädesslag hoppas man i år, i motsats till fjolåret, kunna fullständigt reservera till foder. Men mer än en början är dock detta ännu icke och kan så tidigt på hösten ej vara det. Om fortsättningen skall hålla vad denna början lovar, beror på de inleveranser, som återstå, och den import, som vi ytterligare betingat oss. I fall bådadera slå så ut, som man nu kan hoppas, då bör det svenska folkets brödföda med nu beslutade ransoner vara fullt säkerställd för detta konsumtionsår.

När leveranspliktsystemet för spannmåls- och foderskörden infördes, var man icke blind för att det i tillämpningen skulle kunna medföra många vanskligheter. Systemet är närmast upptaget efter danskt mönster, och dess principer lämpa sig bäst för länder med enhetliga jordbruksförhållanden och en i jämförelse med folkmängden betydande spannmålsproduktion. Så stark var emellertid från de

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

svenska lantmännens sida önskan att komma ifrån det tidigare redovisningssystemet, att man beslöt sig för att göra ett försök med leveransprincipen, vars stora och betydelsefulla fördel för odlaren ju är, att sedan han avstått den på honom utlagda kvantiteten han får själv förfoga över återstoden. På grund av vårt lands särskilda och i olika landsdelar starkt växlande förhållanden gjorde man emellertid en mängd jämkningar. Man sökte så långt möjligt även anpassa tillämpningen efter dessa växlingar mellan jordbruksområdena samt skapa garantier för sakkunskap och rättvisa vid fördelningen av de kvantiteter, som skulle uttagas, och man införde den säkerhetsventilen, att odlare, som funne sig icke kunna fullgöra vad dem ålagts, kunde falla tillbaka på det system, som gällde i fjol.

Den stora mängden av klagomål och yrkanden på nedsättningar synes visa, att det hela trots alla försiktighetsmått på vissa håll dock ej slagit väl ut. Det skulle dock säkerligen vara förhastat att därav draga den slutsatsen, att systemet i princip och för landet i dess helhet är förfelat. Så vitt hittills inkomna rapporter ge vid handen, har resultatet i allmänhet varit mera gynnsamt i de distrikt, där odlingen av brödsäd och annan spannmål är av särskild betydelse, och efter allt att döma torde flertalet av svenska jordbrukare alltjämt föredraga principen om leverans med okvalt förfogande över överskottet framför fjolårets redovisningssystem. För övrigt är att märka, att klagomålen nu ligga under prövning av jordbrukarnas egna förtroendemän, jordbruksråden, med biträde av de ombud, som fungerat vid skördeuppskattningen, samt av odlings- och livsmedelsnämnderna i orterna. I de fall då dessa myndigheter konstatera, att leveransplikten drabbat orättvist eller allt för hårt, skall därtill givetvis tagas all möjlig hänsyn vid det slutliga avgörandet av klagomålen. I vad mån därutöver mera generella jämkningar kunna ifrågakomma kan icke bedömas, förr än det vidlyftiga materialet blivit sammanfört och bearbetat, men det är icke uteslutet, att sådana jämkningar kunna finnas behövliga och möjliga att genomföra.

De ljusnade utsikterna för vår brödsädstillgång och den höjda mjölransonen hava en skuggsida: den starka höjning av *mjölpriserna*, som folkhushållningskommissionen nödgats föreslå och regeringen fastställa. Tyvärr lära de faktiska förhållandena allt för tydligt ådagalägga, att denna höjning icke kunnat undvikas.

Det är först att märka, att partiprisen på mjöl i vårt land förblivit oförändrade alltifrån januari 1917 till september 1918 och likaså, med undantag för en höjning på rågmjölet av 1 öre per kilogram i maj 1918, minutprisen. Denna stabilitet har alltifrån ingången av konsumtionsåret 1917—1918 möjliggjorts endast genom mycket stora tillskott av statsmedel; 1917 års riksdag anvisade anslag för sådant ändamål och beräknade tillskottet för året 1917—1918 till 42 miljoner kronor. Samma riksdag ställde också medel till Kungl. Maj:ts förfogande för samma ändamål under de första månaderna av det konsumtionsår, som började med september 1918; av det stora prisregleringsanslaget beräknade den 20 miljoner till nedbringande av mjölpriserna under tiden september—december 1918. Detta skedde

med full kännedom därom, att nämnda belopp *icke* skulle räcka till för att även nu hålla priserna nere vid fjolårets nivå; tvärtom stod det för riksdagen klart, att en höjning måste ske med det nya konsumtionsårets ingång redan på grund av de betydligt höjda minimipris, som av riksdagen fastställdes för årets skörd. Regeringen har vid fastställandet av de nya mjölprisen kalkylerat med hela det belopp, 20 miljoner kronor, som för innevarande år varit tillmätt för prisreglering, men icke kunnat använda några medel därutöver; därav höjningen.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

I själva verket vore mjölprisen intill september 1917 sådana, att därest de bibehållits, mjölet skulle blivit betydligt billigare än den spannmål, som enligt de nya spannmålspriserna nu inköpes. Partipriset på vetemjöl var 36 kronor, priset för fullgott svenskt vete av årets skörd blev 43 kronor, allt per 100 kilogram. Under sådana förhållanden fann riksdagen, liksom Kungl. Maj:t i sin proposition om 1918 års prisregleringsanslag, en höjning på mjölet oundviklig vid ingången av detta konsumtionsår.

Men väl har denna höjning blivit större än vad både regering och riksdag på våren 1918 kunde förmoda. Detta beror därpå, att förutom de stegrade priserna på inhemsk spannmål även andra i hög grad fördyrande faktorer tillkommit. De kalkyler, som legat till grund för folkhushållningskommissionens förslag och regeringens beslut, åskådliggöra i detalj, huru man blivit driven till de höga siffror som nu fastställts. Jag skall här meddela huvuddragen.

Först är att märka, att i kalkylen den inhemska spannmålen står i så gott som identiskt samma prisläge som den importerade utländska. Till priset på svenskt vete — 43 kronor med inräknande av tröskningspremier före 1 november — komma dels kostnader för inköp, tomsäckshyra, räntor och lagringskostnader, kronor 2,87 per 100 kilo, dels försäkringsavgifter, frakter, och intagningskostnader samt mallön tillsammans 4,95. dels svinn 0,86 — slutsumman för 100 kilo efter förmalningen blir alltså 53,68. Utländskt vete beräknas till 53,72 efter malningen. Härifrån utgå för vid malningen tillvarataget eftermjöl och kli kr. 7,08; netto för det mjöl, som ntvinnes av 100 kilogram spannmål (77 kilogram) vid utlämnandet från kvarnen, alltså 46,60, eller för 100 kilo mjöl 60,50. Sedan komma kostnaderna för frakt till depå, hamnpenningar och tomsäcks slitage, tillsammans kalkylerade till 3,90, grossistprovision och administrationskostnad 2,45, sammanlagt kronor 6,35; detta ger som slutsumma före distributionen till detaljhandeln 66,85 för 100 kilogram. Jag torde icke behöva trötta med siffrorna för råg och korn; de motsvara i stort sett vetesiffrorna med iakttagande av de lägre inköpsprisen för korn och en väsentligt lägre mallön för råg. Det är på detta sätt som självkostnadsprisen i parti för vetemjöl sprungit upp till nyssnämnda 66,85, för rågmjöl till 60,76 och för kornmjöl till 60,03.

Såsom synes, hava till de höjda spannmålspriserna kommit i ännu högre grad stegrade omkostnader av alla slag, för upphandling och

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 3. 2

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

transport, för malning och lagring m. m. Det är dessa sistnämnda stegringar, som gjort höjningen så mycket större än man väntat. Riksdagen hade på sin tid uttalat önskvärdheten att nedpressa dem, och alla ansträngningar i detta syfte hava gjorts, men här har den allmänna prisökningen verkat på ett sätt, som gjort det omöjligt att komma lägre.

Förutom mjölet ingå i den ransoneringsplan, som på grundval av arealinventering och skörderapporter uppgjorts för detta konsumtionsår, även gryn, ärter och potatis.

Vad *grynen* angår, har så väl regeringen som folkhushållningskommissionen gjort de allvarligaste bemödanden att snarast möjligt få dem ut i marknaden. Det dåliga bärgningsvädret för vårsåden har emellertid försenat leveranserna av korn och havre, och det inlevererade kan delvis på grund av bärgningsförhållandena ej omedelbart förmalas. Man har sökt att genom import få in färdiga havregryn, men detta har hittills icke lyckats; försöken komma emellertid att fortsättas. När utdelningen av havre- och korngryn kan begynna, låter sig därför ej nu bestämt sägas; man hoppas dock, att det skall kunna ske i december. Den last av 5,300 kilogram ris, som nyss inkommit, går omedelbart till förmalning, och risgryn kunna alltså utlovas inom några veckor; julgröten är följaktligen säkerställd. Grynransonen är i ransoneringsplanen beräknad till 1 kilogram per månad för varje kortransonerad. Om leveranserna av havre och korn inkomma efter plan, bör denna ranson vara säkerställd, och allt skall göras för att så snart som möjligt få ut detta viktiga födoämne.

Även inlevereringen av *ärter* har försenats. Dock är så stor kvantitet inkommen, att en första utdelning om $\frac{1}{2}$ kilogram per kortransonerad kan ske den 16 november. Det är meningen att sedermera söka utlämna samma ranson, $\frac{1}{2}$ kilo, varje månad, om inlevereringarna det medgiva.

Potatisens indragande under ransonerung är en av de mest ingripande förändringarna i detta års hushållsplan. Det var icke utan det allvarligaste övervägande, som denna ömtåliga vara undandrogs den fria handeln. Erfarenheten om den tryckande brist, som trots fjolårets exceptionellt rika skörd uppkom redan tidigt på våren 1918, gjorde emellertid, att alla betänkligheter måste vika; regeringen fann sig icke kunna stå till svars med att lämna denna utomordentligt viktiga folkföda till fri försäljning med all möjlig utäkt för en ny potatisnöd även i år, sannolikt än allvarligare, då skörden i år ej kunde förväntas nå samma stora kvantitet som i fjol, trots den ökade arealen. Så vitt man kunnat finna, stod också en alldeles övervägande offentlig mening enig med regeringen därom, att försöket måste göras.

De vanskligheter, som man förutsett för denna reglering, hava icke uteblivit, och de hava i hög grad skärpts genom den ytterst ogynnsamma väderleken under hösten, som fördröjt upptagningen och delvis försämrat potatisens kvalitet.

Dock har arbetet fortgått med den största energi under ledning av folkhushållningskommissionens potatisbyrå. Man har sökt ordna

livsmedelsnämnders och livsmedelstyrelsens uppköpsrätt så, att olämplig konkurrens måtte undvikas, uppdelat landet i överskottsdistrikt, självförsörjande och underskottsdistrikt samt anvisat de sist nämnda att komplettera egna tillgångar genom inköp inom överskottsområdena; slutligen därjämte genom medgivandet till enskilda att inköpa 120 kilogram per individ sökt lätta bördan för livsmedelsmyndigheterna utan att förrycka ransoneringen i dess helhet. Ännu är det icke möjligt att överblicka, huru det hela kan komma att utfalla. Men det bör icke döljas, att åtskilliga missräkningar mött.

Redan överskottsdistrikten hava haft svårigheter. Till denna grupp räknas Växjö, Kalmar, Karlskrona, Kristianstads, Malmö, Hälsingsborgs, Borås, Mariestads och Skara livsmedelsstyrelsers områden. Deras sammanlagda behov — utöver enskildas inköp — utgjorde den 20 oktober 60 000 ton; av dessa hava hittills enligt rapporter inköpts 36 000 ton. De självförsörjande distrikten kalkylerade samma datum att behöva inköpa 36 000 ton; ännu hava icke rapporterats mer än 11 000. Av underskottsdistrikt ns behov, 153 000 ton, hava inköpts genom deras egna myndigheter 21 000 ton och av folkhushållningskommissionen 21 000 ton, vartill kommer den för dem anvisade importen från Danmark. Här återstå för närvarande att anskaffa 76 000 ton.

Även om man tar hänsyn till den utlovade eller i utsikt ställda importen från Danmark under våren 1919 (20 000 à 50 000 ton), finnas tydligen stora luckor att fylla. Inkomna rapporter från vissa orter hava meddelat, att jordbrukare i dessa trakter icke velat sälja sin överskottspotatis till vederbörande myndigheter. Så betydelsefull som potatisfrågan är för befolkningens livsuppehälle, kunde detta icke få passera. Regeringen har på framställning utfärdat en författning, som ålägger innehavare av potatis, vilken vägrar att sälja, att mot ersättning avstå sin vara till vederbörande myndighet enligt förfogandelagen — d. v. s. i den utsträckning potatisen ej är oundgängligen behöflig för innehavaren eller den, som av honom njuter kost eller stat — och folkhushållningskommissionen har bemyndigat livsmedelsstyrelserna i Uppsala, Örebro, Södermanlands, Stockholms, Västmanlands och Uddevalla distrikt att använda sig av dessa bestämmelser. Instruktioner äro givna, att detta bemyndigande endast i nödfall skall användas, och det är att hoppas, att så ej må behöva ske i större utsträckning. När regeringen fattade beslut om potatisransonering endast för icke självhushållare, skedde detta i den förväntan, att odlarna, som för sig själva ej drabbades av ransoneringen, skulle mangrant motsvara detta förtroende genom att villigt försälja, vad de icke för sitt hushåll behöva, och med uttryckligt framhållande av, att därest icke tillräckliga kvantiteter för ransoneringen på detta sätt kunde förvärfvas, regeringen måste tillgripa de medel, varöver den förfogar, för att få behovet fyllt. Det är ett steg härtill, som nu tagits genom den författning, jag nyss nämnt. Städernas och industriorternas befolkning vädja till landets jordbrukare att var i sin stad göra allt för att förse sina landsmän med ett av de mest oundgängliga födoämnen, och jordbrukarnas eget välförstådda intresse

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

bör tala för att avlåta överskottet utöver eget oundgängligt behov utan att utsätta sig för den expropriation, som annars är oundviklig.

Av animala livsmedel är det egentligen endast *fisk*, som finnes tillgängligt i tillfredsställande mängd. Att statens åtgärder i fråga om denna förnödenhet varit av genomgripande betydelse, har jag redan nämnt; tillhandahållandet av oljor och materiel för fiskredskap har möjliggjorts genom importen enligt handelsavtalen och reglerats av Industrikommissionen, och tillförseln av salt sill har ombesörjts genom folkhushållningskommissionen på grundval av de medgivanden, som i samband med samma avtal kunnat utverkas. Från Norge kontraherades först 150,000 tunnor slofetsill av 1916—1917 års fångst, därefter om 250,000 tunnor från säsongen 1917—1918. Dessa partier äro nu i det närmaste förbrukade. Ytterligare hava inköpts 100,000 tunnor norsk och 50,000 tunnor Islandsill, vilkas hemtransport påbörjats. Jämte återstående lager av den svenska bohussill, som saltades under säsongen 1917—1918, beräknas dessa kvantiteter räcka ett stycke in på nästa år. Åtgärder ha vidtagits för att säkerställa ytterligare import av norsk sill för 1919.

Det nyssnämnda partiet av 150,000 tunnor norsk slofetsill från 1916—1917 års fångst var delvis icke av beskaffenhet att kunna tåla transport under den varma årstiden, och omkring 14,000 tunnor ha måst kasseras såsom människoföda samt försålts för tillverkning av sillolja och kreatursfoder. Detta förhållande har framkallat många anmärkningar. Jag skall inskränka mig till att nämna, att det icke berodde av svenska vederbörandes fria val, då de sågo sig föranlåtna att inköpa ifrågavarande parti.

Tillgången på *fläsk* har genom svinstammens reduktion under senare delen av 1917, vilken reduktion berodde på foderbristen, under detta år blivit ytterligt knapp. Emellertid har minskningen i svinstammen träffat avelsdjuren jämförelsevis mindre hårt, vadan en ökad produktion är möjlig, så snart ökning av kraftfodertillgången yppar sig. Svirantalet har enligt räkningar i år ökat från 567,000 i januari till 634,000 den 1 juni och 852,000 den 1 september. Om importen av majs enligt handelsavtalet fortgår på det sätt, som beräknats, böra icke obetydliga kvantiteter av kraftfoder kunna avses för svinproduktionen och en uppgång däruti vara att hoppas. Överenskommele är träffad mellan svinslakterierna och folkhushållningskommissionen om priset på fläsk vid leverans till den statliga regleringen, nämligen 4 kr. per kilo. För närvarande står för denna reglering emellertid ej mera till förfogande, än vad som kan tilldelas sjukvårdsanstalter och allmänna inrättningar samt i viss mån avses för arbetaremarketerier, skogsarbetare och andra ömmande ändamål. Huru snart ökningen i svintillgången skall kunna medgiva tillgodoseende även av den allmänna konsumtionen, låter sig icke nu sägas. När detta blir möjligt, torde även en revision av hittills gällande regleringssystem böra företagas.

I hör grad betänklighet är för närvarande läget beträffande *mjölk- och mejeriprodukter*. Bristen på mjölk, smör och ost har blivit fullständigt beklämmande. Grundorsaken ligger naturligtvis i foder-

bristen, de felslagna höskördarna 1917 och 1918 samt kraftfoderimportens nästan fullständiga uteblivande under mer än ett helt år. Genom avstängd import av vegetabiliska oljor försvann även margarinet, som förut spelat så stor roll såsom ersättning för smör.

Skall någon verkligt betydande lindring i dessa svårigheter kunna vinnas, så måste första villkoret vara ökning av fodertillgången, och i detta avseende beror åter det mesta på importen enligt handelsavtalet. Men så allvarlig, som ställningen nu är, måste statsmakten tydligen också vara betänkt på att på annat sätt ingripa för att bereda städer och industriorter någon lättnad. Inom folkhushållningskommissionen har man sedan länge varit sysselsatt med det utomordentligt svåra och ömtåliga problemet att utfinna en väg till reglering av mjölktilgången samt förbättra smöransoreringen. Problemet invecklas ytterligare därigenom, att det står i närmaste samband med köttfrågan, som även den är brännande genom de ytterligt drivna prisen och hotande minskning i tillgången efter höstens nedslaktningar.

Jag skall icke här stanna vid de många försök, som under de gångna månaderna gjorts, att komma till rätta med dessa livsmedelsspörsmål, och som dels icke kunnat leda till några positiva åtgärder, dels — såsom i fråga om regleringen av mejeriernas smöravsättning — befunnits otillräckliga eller — vad beträffar fastställande av lokala maximipris på mjölk — i stort sett förfelat sin verkan. Under sommaren framkom inom folkhushållningskommissionen ett uppslag till reglering av så väl mjölk som andra mejeriprodukter, byggt liksom spännmålsregleringen på leveransplikt. Denna tanke utvecklades av Sveriges allmänna lantbrukssällskap i en till jordbruksministern ingiven framställning till ett förslag om leveransplikt för alla viktigare animaliska produkter — mjölk, smör, ost, kött, fläsk och ägg. På denna grundval har arbetet sedermera fortgått, men är ännu icke fullständigt slutfört: dock meddelar kommissionen, att ett förslag är att införfänta under de närmaste dagarna.

Det är självklart icke möjligt att, innan detta förslag inkommit, uttala sig om möjligheten för dess förverkligande. Jag vill dock icke underlåta att uttala, att regeringen för sin del icke ser någon annan möjlighet att bringa städer och stadsliknande samhällen hjälp i dessa viktiga livsmedelsfrågor än att försöka ett leveranspliktssystem, så vida ett sådant kan fotas på hållbara grunder.

Då i varje fall prövningen av förslagen och organisationen av den apparat, som deras genomförande kräver, måste ta en avsevärd tid hava särskilt i fråga om mjölken vissa preliminära åtgärder vidtagits. Då de lokala maximiprisen visat sig fullständigt förfelade, har Kungl. Maj:t i går på folkhushållningskommissionens förslag beslutit utfärda förordning om vissa grundpris å mjölk hos producenten, enhetliga inom vart och ett av de stora distrikt, i vilka landet uppdelats. En sådan ordning torde även vara förutsättning för genomförande av allmän leveransplikt.

De särskilda svårigheter för städerna, som nyss berörts, leda

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

in på den frågan, om icke något kan göras i främsta rummet för de stora städer och ur provianteringsynpunkt ogynnsamt belägna orter, vilkas befolkning utan fråga känner svårigheterna starkast. Jag erinrar till en början, att så väl den nu höjda mjölransonen som ransonerna av gryn och ärter komma de kortransonerade, alltså huvudsakligen stadsbefolkningen till godo. Så snart det på väg varande parti t vegetabilisk olja inkommer, skall margarinfabrikationen igångsättas, och på nyåret bör någon kvantitet margarin kunna utdelas. Alla statens nu tillgängliga förråd av foderkakor och åtskiliga partier kli ställas till förfogande för vederbörande livsmedelsstyrelser för att av dem disponeras till stimulering av mjölkproduktionen åt särskilt mödställda samhällen. I den mån mejeriernas osttillverkning genom nya åtgärder ställes till folkhushållningskommissionens förfogande, skall den särskilt tilldelas ifrågavarande orter. En allmän extra tilldelning av kaffe samt av $\frac{1}{2}$ kilo socker planeras till julen, och folkhushållningskommissionen ämnar under tre olika månader under vårens lopp utlämna ytterligare $\frac{1}{2}$ kilo socker per gång till befolkningen i städer och stadslänkande samhällen. Sockrat kakaopulver kommer att tillhandahållas de orter, där det visat sig särskilt svårt att förse barnen med mjölk. I Stockholm blir ransonen 3 hekto för varje barn och torde kunna utdelas i denna månad. Regeringen har härjämte medgivit, att 25 ton korumjöl disponeras för att på samma sätt fördelas till barnen, att användas jämte kakaopulvret eller till välling o. d.

Till folkförsörjningen i vidsträcktare mening höra naturligtvis även många andra frågor än livsmedelsfrågorna, med vilka jag hittills sysselsatt mig. Det skulle emellertid än ytterligare förlänga denna redan långa redogörelse, om jag inlät mig på någon framställning av den mängd industrivaror, som hit kunna hänföras. Jag inskränker mig därför till att för detta område i allmänhet framhålla, att en i hög grad omfattande statsreglering och ransonerings av råvaror för olika industrier blivit genomförd, att denna kommer att i mån av behov vidhållas även för de varor, som tillföras landet genom import enligt handelsavtalet, samt att så långt sig göra låter även prisreglering därvid sker. Hela detta synnerligen omfattande och invecklade arbete uppbäres av Industrikommissionen. Av enskilda artiklar må här endast nämnas ett fåtal, som äro av särskild vikt för den allmänna förbrukningen.

Fotogen — som nästan uteslutande kommer från Amerika — står genom avtal med fotogenimportörerna helt och hållet under Industrikommissionens kontroll. Hittills importerade kvantiteter ha huvudsakligen fördelats till jordbrukets behov (för tröskning, motorplöjning m. m.) samt till fisket, och ransonerings har skett enligt av kommissionen fastställda grunder. Numera har man möjlighet att äse något även till' belysningsändamål, varvid främst tillgodos's fattigvårdsinrättningar och sjukstugor, läkare, barnmorskor på landet, sjuklingar och gamla eller ensamboende personer. Priset är reglerat till 90 öre pr kilo vid huvudvederlag n. För belysning är i övrigt att tillgå *karbid*, och Industrikommissionen har sökt trygga

tillgången härav genom avtal med fabrikerna. Dels den härjande influensaepidemien, dels inträffade strejker ha vällat minskning i den beräknade tillverkningen, men anstalter hava träffats för att utjämna denna minskning genom utvidgning av fabrikationen. Karbidpriset är reglerat till 1.12 pr kilo i lös vikt och 100 kr. per 100 kilo.

Inom *textilindustrin* har stälning n ljusnat ifråga om *bomullsvororna*, i det att de bomullspartier som inkommit och som äro att vänta enligt handelsavtalet möjliggjort att återupptaga fabrikationen. Av den hittills inkomna bomullen tillverkas i första hand standardvaror, för vilka genom avtal med fabrikerna såväl pris som kvaliteten noga reglerats. Dessa priser komma för de kulörta vävnaderna att i regel ej oväsentligt understiga de nu i marknaden gällande. Vissa spinnerier hava tillverkat sytråd, dock i otillräcklig mängd; numera ha dock licenser beviljats för utförsel av sytråd från England. och ett första parti har i dagarna anlant.

Mörkare är läget alltjämt i fråga om *yllevarorna*; av ull har ännu endast ett mindre parti fr. givits i England. Ett oavlåttligt arbete pågår emellertid för att införskaffa större kvantiteter från transoceana länder. För *strumpgarn* har Industrikommissionen tills vidare nödgats tillgripa den utvägen att söka åstadkomma en fabrikation av halvylle.

Lädermarknaden är sedan länge reglerad och en viss fördelning mellan skofabriker, skoreparatörer och den öppna marknaden tillämpas. Även på detta område visa sig nu tendenser till en lusing, bl. a. genom börjande tillförsel från Argentina. Prisreglering är sedan mars 1917 genomförd genom maximipris på bottenläder, smorläder, boxkalv och diverse annat ovanläder samt vissa slag av beredda fårskinn. Vad *skodon* angår, avslöts i början av 1917 med skofabrikanterna en överenskommelse om tillverkning av »normalskodon», vilken överenskommelse sedan tid efter annan förnyats. För närvarande gäller, att 20 % av till skofabrikerna anvisat bottenläder skola användas till normalskodon. Priserna äro reglerade av kommissionen. En allmän prisreglering även för skor förklarar sig Industrikommissionen icke hava ansett tillräddig, enär en sådan befärats medföra en försämring av kvaliteten. Kommissionen för emellertid för närvarande förhandlingar om prissättning på vissa slags skor, nämligen alla av smorläder, svecialäder och boxkalv. Kommissionen gör emellertid slutligen gällande, att prisstegringen å dessa varor i Sverige icke är större än i andra länder samt att de svenska normalskodonens fastställda pris ligga genomgående betydligt under maximiprisen på skor i Norge.

Till sist bör i denna översikt över de viktigaste folkförsörjningsfrågorna ett ord också nämnas om läget på *arbetsmarknaden*.

Jag hade under senaste lagtima riksdag vid besvarandet av en interpellation tillfälle att något behandla hithörande frågor och omnämnde därvid, att vissa industrigrenar helt eller delvis nödgats avstanna, flertalet av brist på råvaror på grund av handelsavspärrningen — så margarin-, gummi- och textilindustrierna — andra, såsom gatstensindustrin med anledning av den stoppade avsättningen

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

till utlandet. Vid denna tidpunkt förspordes också mycket allvarliga förebud i samma riktning från andra industrier, och det var för att kunna möta den stegrade arbetslöshet, vilken då måste befaras, som regeringen vid samma riksdag framlade en proposition om betydligt höjda anslag till arbetslöshetens bekämpande. Dess bättre hava dessa förhållanden hittintills icke besannats. Dels har en del av den arbetskraft, som ej kunna sysselsättas vid industrien, funnit plats inom jordbruket, som därmed fått en välbehörlig förstärkning; över huvud taget anses jordbrukets behov av arbetskraft under denna höst hava varit tillfredsställt. Dels har den börjande tillförseln av råvaror enligt handelsavtalen kommit flera industrier, som i våras hade stora svårigheter, till godo. Vad bomullsindustrien beträffar, inom vilken förhållandena under föregående vinter voro särskilt svåra, har dess ställning genom importen av bomull så förbättrats, att arbetslösheten inom denna bransch under kommande vinter betydligt förminskas. Å andra sidan har det stora handelsavtalet föranlett vissa inskränkningar i vår export, som förutsagts komma att medföra synnerligen menliga verkningar för arbetsmarknaden inom därav berörda industrier. Så vitt framgår av inhämtade upplysningar har dock ej så blivit förhållandet, åtminstone ej ännu. Inom gruvindustrien har något större överflöd på arbetskraft icke förspotts. Trämasse- och pappersindustrierna arbeta visserligen under tryckta konjunkturen, men fabrikerne ha hittills kunnat sysselsätta den del av personalen, som icke direkt behövs för driftens upprätthållande, genom reparationsarbeten, skogsarbete och dylikt.

Min översikt över våra viktigaste folkförsörjningsfrågors läge är härmed slutförd. Totalintrycket låter sig måhända icke sammanfattas i ett enhälligt omdöme om ställningen, eftersom den är i hög grad olika inom olika områden. För de vegetabiliska födoämnen, med undantag för potatisen, har läget redan tydligt förbättrats i jämförelse med motsvarande tid i följande, och välgrundade förhoppningar finnas om fortsatt förbättring. Med animala livsmedel, förutom fisk, står det däremot ytterst illa till för den stora massan av konsumenter. Inom flera industrigrenar kan en lättad skönjas, och arbetstillgången har i varje fall icke försämrats, men över allt kännes tungan av de uppdrivna priserna och producenternas besvärligheter växa med den fortgående utvidgningen av statens reglerande ingripande.

Här i huvudstaden och i allmänhet i större samhällen är otvivelaktigt känslan av ökat tryck förhärskande, och den utlöses i all synnerhet av den fullständigt abnorma bristen på mjölk, smör och andra mejeriprodukter. Jag har redogjort för vad som på detta område gjorts eller håller på att göras samt berört de närmaste utsikterna. Det måste än en gång understrykas, att statsmaktens arbete just här är vanskeligare än kanske inom någon annan gren av folkförsörjningen på grund av själva den produktionsart som det gäller, och att nyckeln till en verklig förbättring ligger i ökade produktionsmedel, men även att regeringen för sin del också är beredd

till sådana regleringsåtgärder, som kunna finnas hållbara. En särskild svårighet ligger däri, att i våra levnadsförhållanden just de varor det här gäller spela så synnerligt stor roll, och att de därför äro så svåra att ersätta. I alla händelser bör det icke bli utan sin verkan, att med denna och följande månad komma ransoner av ärter, gryn och kakao ävensom extra ransoner av socker och kaffe, samt att denna tilläggsransonering bör kunna fortgå under vintern.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

I stort sett borde man hava rätt att hoppas, att svårigheterna för vårt livsuppehälle dock nu kulminerat, och att en lättnad ej skall vara långt borta. Till de utsikter härför, som öppnas genom bokslutet över vår egen försörjningspolitik, kommer dessutom den stora, allt behärskande möjlighet, som under dessa världshistoriska veckor börjat skymta: att världskrigets avslutning äntligen närmar sig. Ingalunda må vi invagga oss i den föreställningen, att därmed ovillkorligen och omedelbart skall komma en återställelse av goda tider och lyckliga levnadsförhållanden. Allt bestyrker, att fredsinbrottet kan komma att draga sin kris med sig liksom krigsutbrottet sin. Men i alla händelser: freden, det är dock möjligheten för en bättre framtid för oss som för hela världen.

För denna framtid beror mycket därpå, huru vi förmå genomgå den krigstid, som ännu återstår. Intressen och krav resa sig starkt och ibland bittert mot varandra i dessa dagar. Men aldrig har det varit mera nödvändigt än nu att den enkla sanningen göres levande: här måste vi alla stå varandra bi, icke stå varandra emot för att nu kunna bära den gemensamma bördan och för att göra oss redo för arbetet på den framtid vi vilja skapa åt Sverige och Sveriges folk.

Herr Dahl: Herr talman! Jag ber att få begagna det tillfälle till meningsuttalande, som i dag erbjudes, för att framställa några allmänna reflexioner i föreliggande fråga.

För envar, som sökt och vunnit tillfälle att närmare granska det arbete, som utföres av livsmedelsmyndigheterna, har det ock blivit uppenbart, huru utomordentligt svår och tyngande denna verksamhet är genom sin omfattning såväl som genom sin art. Det lärers också vara ställt utom tvivel, att de ledande männen inom de under regeringen ställda organen endast av pliktkänsla kvarhållas vid uppdrag, som äro fysiskt och psykiskt oerhört pressande och tillika, till synes, mer än otacksamma.

Det är medborgarens plikt att beakta dessa synpunkter, då han utövar kritik. Men för många klagande, synnerligast i tidningarnes insändareavdelningar, synes ej blott dylik hänsyn, utan även den mest nödortfitta grannlagenhet vara främmande. Detta är beklagligt, ej minst för samhällets skull; det ömtåliga läget av vår folkförsörjning upphjälpes icke genom hårda ord.

Men å andra sidan torde en saklig kritik ha en både vidsträckt och djupgående uppgift. Sådan har visserligen icke saknats, men trots de motsatta försäkringar, som vid något tillfälle framburits,

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

synes det tvivelaktigt, om densamma väl setts eller eljest vunnit behörigt avseende.

Då jag ingalunda delar de förväntningar, som sia om kommissionsväsendets försvinnande med ett allmänt fredsinbrott, utan fastmer är övertygad om nödtvånget av en rätt försiktig avskrivning av den nuvarande ordningen, anser jag några erinringar mot vad som hittills tillämpats kunna ha ett visst värde för vad som framdeles skall ske.

Jag skall be att först få framställa en erinran i fråga om den statliga sidan av kommissionsväsendet. När man betänker den noggrant författningsbundna ordning, som utmärker ej endast medelförvaltningen hos våra förvaltande myndigheter, utan även den ekonomiska rörelsefriheten hos de affärsdrivande verken, är det ägnat att ingiva en allvarlig förvåning, då man finner den vidsträckt maktbefogenhet, som inrymts åt dessa tillfälliga statsinstitutioner. Låt vara att utomordentliga förhållanden kräva motsvarande åtgärder, men man måste dock fråga sig, om ej ett fastare grepp från den högsta myndigheten skulle varit ägnat att i någon mån anknyta dessa nödvändiggjorda nya arter av statsverksamhet till befintliga goda traditioner i statsförvaltningen. Och om även plötsligheten av vissa nyanordningar berott på plötsligheten av behovet, borde successivt en anpassning till acceptabla former hava genomförts. Frånvaron under åratals av noggranna direktiv och instruktioner i fråga om mångfaldiga millioners förvaltning och redovisning verkar icke allenast en betänklig oaktsamhet, utan snart sagt en grotesk och stötande mot sättning mot den ordinarie förvaltningen.

Då man skall göra sig reda för grunderna till den djupgående motsättningen emellan statsmakten sådan den framträder i kommissionsverksamheten samt folkopinionen, så möter man givetvis skiftande uppslag, allt efter som man pejar producent eller konsument. Men det finnes, enligt min mening, en brist, som i lika mån hos medborgare samfällt verkar auktoritetsdödande — det är bristen på psykologiskt grepp om frågorna. Man har icke gjort tillräckligt klart för sig, vad som är ägnat att befrämja uppgiften att regera med folket. En förut sättning — och visserligen en grundläggande — är, att regementet skall övas med lag och icke mot lag.

Jag har redan tidigare från denna plats i annat sammanhang haft tillfälle att framställa en erinring i avseende å lagenligheten i viss del av den statliga regleringen på ett mycket maktpåliggande område och jag ber att få förnya denna erinring, eftersom förhållandena sedan dess icke undergått någon förändring till det bättre, utan fastmera den oegentlighet, som förelegat, fortfarande äger rum och upprepas i ytterligare givna lagbud. Jag avser härmed den bestämmelse, som givits i förordningen angående regleringen av spannmålsförbrukningen och som innehåller föreskrift om självhushållsrätten. Enligt förfoganderättslagen har staten ej makt att från medborgaren taga vad han oundgängligen behöver för sig och för dem, som hos honom njuta kost och stat. Men i denna författning har Kungl. Maj:t inrymt åt folkhushållningskommissionen befogen-

het att ordna grunderna för självhushållet, och denna befogenhet har folkhushållningskommissionen för detta år liksom för det förra tilllämpat så, att kommissionen stadgat bofasthet på jordegendomen för ägaren såsom villkor för att han skall åtnjuta självhushållsrätt. Enligt min mening kan detta icke annorlunda förstås än som ett tydligt åsidosättande av den av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade lagen.

Det finnes åtskilliga andra författningar, vilka, om de icke så uppenbart som denna strida mot den givna lagen, likväl torde vara ägnade att ingiva ganska allvarliga betänkligheter. Jag skall i avseende härpå be att få hänvisa till en Kungl. Maj:ts författning, som innefattar regleringen av handeln med fläsk. Enligt denna författning är i allmänhet handeln med fläsk förbjuden utan att samtidigt något allmänt beslag eller något ovillkorligt förfogande över fläsktillgången stadgats. Enligt näringsfrihetsförordningen är det envar obetaget att idka försäljning av livsfrönödenheter; enkannerligen torde alltid ha ansetts, att lantbrukaren har rätt att avyttra sin produktion. Det göres ej i denna särskilda författning någon antydning om att avsikten är att göra ändring i näringsfrihetsförordningen, vilket näppeligen skulle kunna godkännas, eftersom på senare tid gällande praxis ansett erforderligt att för sådan åtgärd höra riksdagen.

Jag ber slutligen att få bringa i Kungl. Maj:ts och kammarens minne en förordning angående bränsleförbrukningens reglerande. Denna förordning stadgar förbud för vissa industrier och allmänna anstalter att använda bränsle, med mindre tillstånd av bränslekommissionen givits. Bränslekommissionen har tillämpat sin befogenhet sålunda, att kommissionerna för meddelande av sådant tillstånd ålagt industrierna kompensationsavgift, och i rätt stor utsträckning har av allmänna inrättningar fordrats, att veden skulle köpas genom bränslekommissionen. Att det här icke gäller endast ett formalistiskt resonemang, huruvida en lagbestämmelse är mindre väl avfattad eller ej i anslutning till en befintlig förutsättning, skall jag be att få exemplifiera i ett fall, som jag har mig väl bekant.

Det gällde en stor sjukvårdsinrättning, som hos den antydda kommissionen begärde tillstånd att få använda bränsle. Den fick det beskedet, att något sådant tillstånd icke vidare finge påräknas, utan hänvisades anstalten att skaffa bränsle genom kommissionens åtgörande. Vad detta ekonomiskt skulle betyda, kan jag exemplifiera genom att nämna, att bränsleåtgången för denna anstalt utgör cirka 800 famnar. Anstalten var i tillfälle att köpa bränsle för sitt behov i anstaltens omedelbara närhet till ett pris av cirka 30 kronor per famn. Med anledning av föreläggandet begärdes från kommissionen uppgift om dess pris. Detta angavs till 13 kronor per kubikmeter med tillägg av en samfärd för distriktet utslagen genomsnittskostnad för frakt av fem kronor 50 öre för kubikmeter levererad på järnvägsstationen en eller halvannan kilometers avstånd från anstalten — således skulle man ytterligare räkna transportkostnad från stationen till anstalten. Det blev en prisskillnad på, jag vill minnas, över 24 kronor per famn, alltså en merutgift för denna

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

anstalt av vid pass 20,000 kronor. Det är, synes mig, ganska bekymmersamt för en sådan allmän iärättning att på detta sätt genom ett statsingripande få sig pålagd en så stor merutgift, vilken i realiteten betydde en extra beskattning för medborgarna inom ett visst begränsat område.

Jag ber slutligen också att i detta sammanhang få bringa i åtanke de mångfaldiga bestämmelser om transportförbud, som av Kungl. Maj:t utfärdats, och som i realiteten äro ägnade att verka absolut hindrande för medborgaren att disponera över en viss, honom tillhörig vara, således också det ett förtäckt ingrepp i hans förfoganderätt. Jag skall nu lämna osagt, i vad mån Kungl. Maj:ts rätt över järnvägstraxorna möjligen skulle kunna bereda Kungl. Maj:t en sådan befogenhet i fråga om befordran med järnväg, men däremot torde det väl vara mycket tvevelaktigt, om Kungl. Maj:t kan hava dylikt befogenhet, när det gäller transport på ångbåt och framför allt, när det gäller transport på väg.

Jag skall icke ingå i vidare detaljer med avseende å denna del av frågan, ehuru väl ännu mycket kunde vara att därutinnan erinra, men jag skall be att vidare få säga, att det med fog kan krävas, att dessa förordningar, som så omedelbart ingripa i medborgarens dagliga liv och eljest självfallna rörelsefrihet, avfattas med den omsorg och tydlighet, att de lätteligen kunna av gemene man fattas. I detta avseende äro brister icke sällsynta, och jag skall be att härutinnan få åberopa ett exempel. Det gäller samma författning, om vilken jag nyss talade, angående reglering av handeln med fläsk.

Denna författning stadgar generellt förbud mot försäljning av fläsk. Uti en kommentar, som folkhushållningskommissionen utgav hösten 1917, säges det till förtydligande av författningens innebörd och avsikt, att försäljning i enstaka fall av mindre myckenheter, exempelvis till granne eller till statare, torpare eller annan å gården boende person, är tillåten. Det var således en jämkning i det kategoriska förbudet. Emellertid utfärdade folkhushållningskommissionen den 24 december 1917 särskilda föreskrifter med avseende å handeln med levande svin och fläsk, i vilka det säges, att utan särskilt tillstånd producent må försälja fläsk till person, som är berättigad att med producenten-säljaren ingå i sammansatt självhushåll. Här var undantaget från förbudet begränsat till detta lilla snäva område. Med anledning av dessa mot varandra stridande utläggningar har uppstått ett meningsutbyte mellan justitiekanslern och folkhushållningskommissionen angående tolkningen, och i ett yttrande till kanslern den 20 september detta år säger folkhushållningskommissionen, att det är ett misstag att tro, att lantbrukare skulle vara förbuden att till »någon bekant stadsbo» försälja av honom producerat fläsk.

Den departementschef, som nu närmast har dessa frågor under sin värjo, och vars frånvaro jag beklagar, torde väl hava svårt att undgå att medgiva, att det är något vaga förutsättningar för bedömande av vad som skall kunna vara förseelse mot denna förordning. Än säges det, att man får sälja endast till medlem av själv-

hushåll, än säges det, att man får sälja endast till grannar, vilket i och för sig är något ytterst vagt, och slutligen säges, att man får sälja till bekanta stadsbor. Jag föreställer mig, att det är få medborgare, som få en så talrik umgängeskrets, som herrar svinuppfödare efter detta.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Men saken har en icke enbart komisk sida, utan även en ganska allvarlig, då man betänker, att straffbestämmelsen för den medborgare, som säljer ett stycke fläsk till en person, till vilken han enligt denna förordning icke skall anses hava rätt att sälja, stadgar böter uppgående till fyra gånger värdet av det försålda fläsket. Har han sålt ett slaktsvin på 100 kilogramms vikt, efter nuvarande pris värt 400 kronor, skall den mannen böta 1,600 kronor minimum på grundval av en så beskaffad förordning.

Jag anser mig i detta enda exempel hava givit fog för den anmärkning jag tillåtit mig framställa mot beskaffenheten av vissa av de författningar, som på folkhushållningskommissionens redigering utfärdats.

Dessutom måste det ofta framställda anspråket upprepas, att kristidsförfattningarna tillämpas med varsamhet. Statens nytta och ordningens hägnande kräva ej, att obetydliga förbiseenden stämpla eljest lagtrogna medborgare såsom lagbrytare. Den skada, som ovist åklagarenit redan vållat genom att hos mängen rättsinnig rubba tilltron till lagsiftarens höga syfte, är tvivelsutan betänklig. Åklagaremakten har sannerligen mer än full gärning, om den söker träffa de beklagligt talrika individer, som öva verkliga förgripelser mot samhällsintresset.

Med sammanfattning av de erinringar, som jag tillåtit mig framställa, skulle jag vilja säga, att statsingripandet utmärkts av för mycket lag, men för litet av evangelium. Med otaliga lagbud, som syfta till generalisering och centralisering, har man velat åstadkomma en likställighet i utsträckt omfattning. Avsikten må vara teoretiskt tilltalande, men är praktiskt utförbar. Begränsad till vissa områden av den oundgängliga nödtorften, skulle denna statsverksamhet troligen kunnat uppvisa ett gynnsammare resultat.

Med denna synpunkt strängt fasthållen borde, enligt mitt antagande, kommissionsverksamheten snarast ställas under avveckling. Visserligen icke brådörtat, som mängen påyrkar; det bör oförbehållsamhet vidgås, att det icke endast är snikna mellanhänder, utan tyvärr i ej ringa omfattning obehörigt vinstbegär från producenter, som mana till försiktighet, intill dess varuknappheten avhjälpes. Men jag känner mig övertygad om, att den allmänna välfärden fordrar avveckling av den nuvarande ordningen icke allenast till omfattningen, utan till gestaltningen. Det måste för regeringen vara lika klart som för landet, att den nuvarande organisationen i sin verksamhet mötts av ett misstroende, som synes vara ofrånkomligt. I mycket — det har jag redan antytt — oförtjänt, torde detta misstroende särskilt i ett huvudsakligt avseende ej kunna fränkännas fog; den ena — och icke mindre maktnåliggande — sidan av uppgiften har man ej med tillräcklig insikt behärskat — det är sam-

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

förståndet med och befrämjandet av produktionen. Denna uppgift står kvar oförminskad, ja stegrad. Är det då ej yttersta tid att här gripa in till rättelse. Vägen torde ej vara svår att finna. Staten äger ett ordinarie organ, byggt just för detta syfte. Giv det alla de tillskott i arbetskraft, som den främsta sakkunskap på området kan lämna.

Återstår så den konsumentreglerande verksamheten. Det torde vara antagligt, att ett centralt organ för viss ransonering, för viss varuimport och varuförmedling en tid framåt ej kan undvaras. Men successivt böra dessa arbetsuppgifter kunna decentraliseras för att så småningom avskrivnas, med undantag för storstäderna, vilkas särögna ställning i fråga om livsmedelstillförsel väl länge nödigöra en kommunal omvårdnad.

Men återgången till en mera normal ordning må försiggå snabbare eller mera långsamt, än man nu förutsett; *ett* lär väl vara visst, att vår försörjning än har många tunga dagar att genomkämpa. Det är då vår plikt att — oberoende av vad som kan i annat skilja — skuldra vid skuldra stödja statsmakten i dess ansvarstyngda värv att söka göra livet dragligt för Sveriges alla medborgare.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Vi hava hört hans excellens herr statsministerns synnerligen utförliga anförande — ett anförande, vilket på sina ställen formade sig till en lovsång övar vad den nuvarande regeringen gjort, som ju är helt naturlig från den ärade talarens sida, men som skulle blivit för mig ännu mera förklarlig, om icke hans excellens i samma andetag nödgats erkänna — det var på tal om klandret mot kommissionerna — att vi dock för närvarande befinna oss i kanske den mest kritiska tidpunkt, som varit under hela kristiden. Men hans excellens' anförande innehöll mycket av både intresse och värde, och de principer, som han uttalade, måste vi väl alla ena oss om äro fullt riktiga: att öka produktionen och fördela produkterna fullt rättvist. Men jag skulle vilja säga hans excellens: Allt beror på sättet, och det är mot det sätt, varpå detta arbete har utförts, som det riktats och riktas berättigat klander.

Hans excellens yttrade, att det ligger en riksfara i att häckla kommissionerna. Ja, skulle det verkligen vara en riksfara, då vill jag säga hans excellens, att i så fall är Sveriges rike i fara, ty man möter väl knappast en eller två personer i dessa dagar, utan att samtalsämnet är just klagomål över kommissionerna och deras verksamhet. Men, sade hans excellens, en rättvis kritik är berättigad, och riktlinjer böra angivas och emottagas med tacksamhet. Jag skall ställa mig på den sidan — eftersom det nu är så farligt att häckla — där man endast rättvist kritiserar och där man giver riktlinjer.

Innan jag gör detta, skall jag först be att få säga, att då jag härvid naturligtvis nödgas vända mig mot de personer, som hava haft dessa ytterligt svåra uppgifter om hand, är det ingalunda min avsikt att mot dem rikta, vad man i allmänhet menar med personliga angrepp, d. v. s. angrepp mot deras heder. Deras uppgift har varit så

oerhört svår, och att säga att de icke kunnat fylla uppgiften, ehuru de åtagit sig den — det är ett klander, som jag anser vara fullt lojalt.

Det största felet, som enligt mitt förmenande begicks från början — och jag vill nu uttryckligen stryka under, att vad jag nu riktar mig emot, icke är endast vad som skett det sista året, utan vad som skett all'a dessa krisår — det första felet var, att man centraliserade allt ng. Allt skulle dragas hit till Stockholm, och allt skulle läggas under den starka vilja, som var satt i spetsen för folkhushållningskommissionen. Denna styrka räckte emellertid helt naturligt icke till för denna jätteuppgift, och när man fann, att det började svikta, då grep man nervöst, oroligt lagstiftningen till hjälp, och förslagen från folkhushållningskommissionen fölo ned täta som ett vårregn. De kommo till regeringen och till riksdagen, och lag stiftades på lag, och jag vågar säga, då jag ser herr justitieministern här, att jag tror knappast, att han själv i närvarande stund är i stånd att fullt överblicka de sista årens lagstiftning. Säkert är, att vi lagstiftare icke äro det. Vi hava också av den siste ärade talaren hört exempel på, hurudan denna lägst ftning blivit. Är det då underligt, att allmänheten kommer att bliva lagbrytare? Och det är just det gränslöst olyckliga och *farligaste i hela denna situation, att svenska folket genom detta arbete mot sin vilja drivits* att bliva lagöverträdare. Man ville omforma allt mellan himmel och jord, man ville begränsa genom restriktioner och genom ransorering ordna allt från folkhushållningskommissionen. Icke heller detta var en uppgift som vederbörande var vuxen eller kunde vara vuxen. Såsom jag sedan kommer till, hade det i stället varit ofantligt mycket lyckligare, om man decentraliserat alla dessa svåra saker.

Här har det ljuvliga och glada budskap nått oss, att bränslekommissionen ligger i själåtåget. Jag är viss på, att det icke finnas någon i Sveriges land, som sörjer den institutionen. Men ehuru man ju icke om de döda bör fälla några hårda ord, kan jag dock icke från denna plats i närvarande stund underlåta att fastslå, att mycket stora olyckor drabbat Sveriges folk just genom bränslekommissionens prispolitik med hänseende till arbetslöner, ty dessa arbetslöner var det, vilka drevo upp arbetslönerna för jordbruket och sedermera tvingade jordbrukarna att i sin tur kräva åter och åter höjda produktionspris. Och beträffande bränslekommissionens verksamhet med hänseende till dess berövande av svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta, om vilken den siste ärade talaren omnämnde, vill jag endast peka på, huru bränslekommissionen helt godtyckligt pålagt licensavgifter till tusentals kronor för exporterade trävaror.

Jag skall vidare med några ord omnämna spannmålsransonereringen, vilken, som vi ju veta, i närvarande stund är föremål för så mycken diskussion, delvis med beröm, delvis med klander. För min del anser jag denna spannmålsreglering med leveransplikt vara en klok åtgärd. Det var för övrigt varken på folkhushållningskommissionens eller Kungl. Maj:ts utan på svenska lantbrukssällskapets initiativ, som den kom till stånd. När detta förslag sedermera kom till

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.

(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.

(Forts.)

folkhushållningskommissionen, drabbades det av det öde, som tyckes följa allt, som råkar inom räckhåll för denna kommission: Det blev så förväntat, att det från att vara en ganska sund och god tanke, blev något, varöver en stor del av vårt folk anför missnöje. Man glömde även här, att man icke kan centralisera, icke kan generalisera. Man fastställde nämligen för vårt vidsträckt land i stort sett samma bestämmelser att gälla för Norrland och Skåne. Vad blev följden? I Skåne, som passar för detta system att leverera spannmål, där gick man bra ut med det; man klagar icke där. I Norrland är man förtyvlad över det. Norrland lever på sin skogshantering och sina körslor. Köpa havre till sina hästar har man där icke kunnat få på ett par år. Från bränslekommissionen och från folkhushållningen få de högst fem kilogram havre till sina hästar. Deras skogshästar hava förut varit vana vid 10, 15 kilogram havre om dagen. Då hade norrlänningen sett hö att taga till, men nu skall han fullgöra sin leveransplikt i hö. Hur skall det komma att verka på skogshushållningen, skogshantering och arbetsförtjänsterna där uppe i Norrland? Det är ett rent hemskt perspektiv, som öppnar sig där uppe i detta fall, allt därför att man icke tog hänsyn till de förhållanden, som äro rådande i olika delar av landet.

Hans excellens herr statsministern lämnade dessutom en uppgift, som jag dristar mig korrigera. Han sade, att den spannmål, som producenten har över, sedan han lämnat sin gård till staten, så mycket som bestämts, däröver har han *fri* dispositionsrätt. Det är visst icke så. Han har rätt att äta upp den, rätt att fodra upp den, men han har icke rätt att *sälja* ett enda korn annat än till statens organ.

Så kommer jag till något som den siste ärade talaren också berörde, nämligen frågan om svinskötseln och därmed sammanhängande förhållanden. Svinskötseln var nu från början folkhushållningskommissionens styvbarn. De teoretiska herrarna däruppe hade kommit underfund med, som sant är, att grisens mage är konstruerad precis på samma sätt som människans mage. Alltså kräver den samma sorts näringsämnen, som det nu är ont om. De näringsämnen skulle människorna hava i första hand, och grisen skulle dö. Men de glömde, att människan mycket gärna äter upp grisen sedan, när den är död. Det förbisågo de alldeles, och det är, vill jag säga, folkhushållningskommissionen »skämt åsido» (om man tors använde det ordet till denna kommission), en ytterst allvarlig omständighet. Ty för hela vårt arbetande svenska folk är sovelfrågan förknippad med tillgången på fläsk. Norrlands skogsarbetare, arbetarna i Sverige för övrigt, våra statkarlar, alla dessas huvudsakliga köttföda utgöres av fläsk, och huru skola nu arbetarna reda sig, när man har, jag kan nästan säga systematiskt verket hän mot att nedbringa vinstocken i vårt land. Det är ett av de grövsta fel, som äro begångna.

Nu hörde vi från hans excellens herr statsministern, att vi hade hopp om att få hit mais, och att det skulle tilldelas grisarna, och att denna hantering lyckligtvis hade visat sig så pass seglivad, att grisarna hade ökats med ett par hundratusen på sista tiden. Det är mycket lyckligt, men jag vågar lägga vederbörande på hjärtat att

göra allt vad man kan för att understödja svinskötself, ty det är en oerhörd viktig hantling för svensk folknäring.

Så några ord om potatisen. Det är kanske den allvarligaste fråga, som förengr just nu, ty det är min fulkomliga övertygelse, att i vår komma vi här i Sverige att stå inför en svarare potatisörist än vi hade för ett år sedan. Och vad beror det på? Det beror delvis därpå, att skörden har varit sämre, icke minst till följd av bärgningsvädrat, men också därpå, att vederbörande hava på sina ställen hopat stora massor av potatis, vilka — det är min absoluta övertygelse — komma att genom förskämning till mer än femtio procent förstöras.

Det har klagats över att Sveriges jordbrukare icke velat lämna ut sin potatis, och det har nu tillgripits lagliga åtgärder för att i vissa landsändar expropriera potatis. Vad beror det på, att Sveriges jordbrukare hava ställt sig tveksamma mot att leverera potatis? Jo, därpå, att Sveriges jordbrukare hava vetat, att på den potatis, som jag nu får in i min källare, måste jag beräkna en nedgång med omkring 33 % fram på vintern och våren. Är det då så underligt, att man icke vill sälja intill det allra sista, utan behåller så mycket, att eget husfolk, till vilka man är förpliktad att lämna potatisföda, och ens egen familj äro räddade från att sakna detta viktiga näringsämne.

Angående transporterha har den siste ärade talaren yttrat sig, så jag vill till sist bara säga ett par ord om den mycket ömtalade sillen. Jag vill egentligen vända mig mot ett yttrande — som jag nu ser, att jag tyvärr icke kan få tillräckligt av hans excellens herr statsministern, då han icke är här tillstädes — men som föreföll mig alldeles oförklarligt. Han talade om att det köpts stora partier norsk sill och av dessa voro 14,000 tunnor odugliga till människoföda, men så tillade han, att detta inköp av den ruttna sillen »icke berodde på svenska vederbörandes fria val». Vad menades med det? Är det meningen, att det var internationella förhållanden, som tvingade Sveriges regering att köpa ruttet sill? Det kan jag icke tro.

Jag skall nu sammanfatta de riktlinjer, som jag skulle vilja giva för att få en bättre sakernas ordning. Jag skulle vilja, att centralisationen så mycket som möjligt upphävdes, att det bleve en decentralisation. Jag ville att vederbörande kommissioners och nämnders uppgifter så mycket som möjligt begränsades, att man sloge in på den nu oförmälda leveransplikten, klokt tillämpad, och att man använde sig av ett gammalt svenskt sätt som har synt mig bliva alldeles förbisett, men som man använde vid proviantering av armén, flottan och i andra sådana fall, nämligen uppköp och leverans. Det är alldeles säkert att på den vägen, särskilt om det börjats från början, hade man kommit ganska långt.

Sedermån vill jag säga, att då folkhushållningskommissionen visat sig absolut olämplig att handhava allt vad som rör produktion, så skulle jag önska, att allt som rör den överlämpades till lantbruksstyrelsen, i vilken vi hava ett organ som är fullt rustat att behandla dessa frågor och som visat sig hava förståelse för desamma.

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 3. 3

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Förts.)*

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(1'orts.)

Vidare skulle jag önska, att då ransoneringsfrågor förekomma inom folkhushållningskommissionen det funnes ett råd satt vid dess sida av praktiska jordbrukare, utsedda av jordbruksorganisationer, vilka kunde tillspörjas i sådana frågor, ty de jordbrukare, som för närvarande sitta i folkhushållningskommissionen — det vågar jag säga utan att på något sätt gå deras heder för nära — de hava förlorat de svenska jordbrukarnas förtroende.

Till sist vill jag säga, att det mest glädjande, som vi hörde av hans excellens herr statsministern i hans anförande, var, att han var fast och bestämt besluten, att icke en dag längre än dessa kristider varade skulle kommissionernas välde få räcka. Det ordet tar Sveriges riksdag fasta på och önskar innerligt att så måtte ske.

Herr Ström: Herr talman! Jag skall be att på några punkter få komplettera vad ett par föregående talare anført, ehuru det icke kommer att gå i alldeles samma riktning.

Jag tror, att bristerna i den hittills fördä livsmedelspolitiken kunna hänföras till några väsentligt stora misstag och missgrepp, som hava begåtts ifrån början, alldeles så som den siste ärade talaren framhöll. Ett av dessa misstag var, att icke ransoneringen, när den vidtogs, gjordes mera omfattande i fråga om områdena, varigenom de fattigare klasserna kunnat få en jämnare och bättre tillgång på varor, som nu och en längre tid varit förbehållna de rikare klasserna.

Sedan tror jag, att en enhetlig prispolitik skulle hava gjort ofantligt god nytta, särskilt om den hade kombinerats med en enhetlig leveransplikt, vilken nu skall komma men som borde hava kommit för länge sedan.

Vidare är det påtagligt, att de belopp, som staten har skjutit till för att reglera priserna hava varit alldeles för obetydliga. Jämförda med t. ex. Hollands och Danmarks hava de varit ytterst obetydliga, och därför hava vi också här i Sverige på de viktigaste konsumtionsvarorna betydligt högre priser än vad fallet är i Holland och i Danmark. Man säger, att det är omöjligt att skaffa de stora summor, som skulle behövas för att reglera priserna nedåt. Nei, det är icke omöjligt för Sverige att driva upp dessa summor, när det icke varit omöjligt för exempelvis Danmark och Holland. Dessa summor, som skulle behövts, måste givetvis hava uttagits på sådant sätt, att bördorna hade drabbat de bärkraftiga skuldrorna, särskilt dem som under dessa kristider hava förtjänat betydande summor och vilkas beskattning icke har varit så stor som i många andra länder.

Vidare är jag viss om, att ett mycket svårt fel har varit, att man även vid de statliga kommissionernas inköp bibehållit i stor utsträckning mellanhandssystemet, varigenom varorna fördrats i ganska hög grad. Jag kan nämna ett enda exempel. Potatis, som har kostat 12, 14 å 17 öre när den köpts hos odlarna, går i många samhällen upp till 30 och 40 öre för konsumenterna. Det måste bero också därpå, att betydande mellanhandsvinster inhöstats, och man måste ju, hur mycket man än klandrar bondeklassen, — ehuru jag för min del anser, att man i varje fall klandrar de *fattigare* bönderna

med orätt, därför att dessa bönder icke hava haft någon möjlighet att förtjäna så stora summor, att de kunnat kompensera de stora utgifter, som även de haft på grund av prisstegringen på en hel del varor som äro nödvändiga för dem såsom kläder, skodon, redskap och annat — och även om man medger, att en del av bondeklassen har skurit till åt sig oblygt, vilket måste allvarligen klandras, i alla fall icke förvåna sig över, om bondeklassen finner det vara oriktigt, att den skall få lämna sin vara, potatisen, för 12 à 17 öre, men städernas arbetare likväl få ge 30 och 40 öre för den.

Ifråga om dyrtidsbyråkratien måste man erkänna, att även om kommissionerna hava varit nödvändiga, så har icke den byråkrati varit nödvändig, som har vuxit upp och florerar inom dessa kommissioner. Odisputabelt är, att inom kristidskommissionerna härskar en formalism, en tungroddhet och en trångsynthet, som i många, många fall ha icke bara mot dem skapat en allmän opinion utan även varit till stort förfång för tillgodoseendet av särskilt de fattigare befolkningsslagens behov av livsmedel, som dessa kommissioner skulle haft såsom sin huvuduppgift att tillgodose.

Liksom den föregående talaren, ehuru av andra skäl, anser jag, att en decentralisering skulle varit ofantligt nyttig, och att den, om den nu i sista minuten vidtages, även kan bliva till stor nytta, men den bör då icke företagas på det viset, att man lägger avgörandena huvudsakligen hos lantbrukssällskapen och dylika konservativa institutioner, utan man bör giva de kommunala organen vida större rörelsefrihet, och man måste också taga med uti arbetet för detta ändamål de kooperativa och andra folkliga organisationer som finnas och vilkas verksamhet skulle kunna tagas i bruk på ett mycket effektivt sätt.

Ifråga om handelsavtalet med ententen är det känt, att detta avtal ingalunda har givit vad man förväntade och vad man hade rätt att förvänta. Då detta icke är fallet, synes det, som om regeringen borde urgera med stor kraft, att våra utlovade leveranser bleve säkerställda framför allt därigenom, att det tonnage, som Sverige behöver för att kunna i större utsträckning än vad fallet är få hem de varor, som äro köpta i utlandet, men som nu är utarrenderat åt ententen, ställes till den svenska statens förfogande därigenom, att man får en komplettering av de avtalsbestämmelser som härvidlag gälla.

Slutligen är det min uppfattning, att man icke kan lösa dessa frågor på ett tillfredsställande sätt, om man icke börjar lösa även jordfrågan. Bolagens och godsens jord och annan jord, som skulle kunna vara tjänlig därtill, bör i mycket stor utsträckning och genom statsmakternas ingripande lämnas åt de lantarbetare, de industriarbetare, de bondesöner, vilka nu icke kunna förskaffa sig jord, så att all vår jord blir odlad och därigenom produktionen av livsmedel ökad. Denna utväg synes mig vara den mest effektiva, och hade den tillgripits redan för två år sedan, då det ifrån vår sida i riksdagen just pekades på denna sak, så hade vi nu varit vida bättre ställda än vi äro.

Ifråga om arbetslösheten, som herr statsministern vidrörde, är det

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

ett allmänt krav ute bland arbetarna, att de nu utgående arbetslöshetsunderstöden måste höjas, då de icke längre motsvara i något avseende de stegrade omkostnaderna.

Varför har nu regeringen icke lyckats på ett bättre sätt än vad fallet har varit att ordna dessa frågor? I själva verket måste man giva regeringen det erkännandet, att den har nog försökt, har nog haft en god vilja, men den har på grund av intresse motsatserna inom regeringen icke kunnat göra något effektivt och i tid. En regering, som består av dels representanter för de arbetande klasserna och dels representanter för de besittande klasserna, har mycket svårt att kunna vidtaga åtgärder, som i tillbörlig utsträckning komma just de arbetande klasserna till godo, detta i all synnerhet, om representanterna för de arbetande klasserna äro en hopplös minoritet i regeringen.

Krigets inverknings på dyrtiden och livsmedelsfrågorna förnekar ingen, men ingen kan heller enligt min uppfattning komma till någon annan slutsats än att det skulle kunna råda vida bättre förhållanden, om regeringen gått radikalare tillväga allt ifrån början och vidtagit de åtgärder redan från början, som den sedan steg för steg har blivit tvungen att vidtaga, och även genomfört dem helt och fullt i stället för att endast göra det delvis och därigenom delvis också förfuska dem. Det är denna brist på beslutsamhet, denna vacklan, som har utmärkt regeringen, som är en av orsakerna till att vi befinna oss i så svåra livsmedelsförhållanden, som vi göra.

När man hörde den — jag vill verkligen säga det — friskt hänsynslösa kritik, som de partier och deras representanter, som nu sitta i regeringen, med all rätt utövade gentemot de föregående regeringarna för deras oförmåga att kunna tillgodose folket och lösa livsmedelsfrågorna, då hade man haft rätt till en förhoppning, att när denna regering kom till makten, så skulle den vidtaga sådana åtgärder, att icke läget skulle bliva ännu värre än vad det var under högerregeringarnas tid.

Ett stort möte av arbetare i Stockholm antog för en vecka sedan ett uttalande, ur vilket jag skall be att få anföra några punkter, vilket uttalande sedan har vunnit anslutning ifrån massor av möten i skilda delar av landet. I detta uttalande, som utgjorde en rad av minimikrav, hette det bland annat:

»Vi fordra, att ransoneringen göres verkligt effektiv

- 1) genom att omfatta alla slag av förnödenhetsvaror,
- 2) genom betydligt strängare straff för överträdelser av gällande förordningar,
- 3) genom bättre övervakande av gällande bestämmelsers efterlevnad,

4) genom en grundlig omorganisation av våra krisidsinstitutioner i mindre byråkratisk och mera praktisk riktning, och

5) att åt de lokala organisationerna gives vidsträcktare befogenhet och ansvar med uppgift att jämväl övervaka, att produktionsmöjligheterna fullt utnyttjas.

Vi fordra, att jobberiet stävjas och att varorna ställas till fördel-

ningsmyndigheternas förfogande utan onödigt anlåtande av mellanhänder.

Vi fordra, att statskassan och icke konsumenterna bestrider de kostnader, som uppstå på grund av stasingripandet.

Vi fordra, att för täckandet av sådana ugifter samt för att i övrigt möjliggöra rimliga varupriser staten helt konfiskerar de enorma kristidsvinster, som nu gå i enskilda fickor.

Vi fordra ett omedelbart och krafigt ingripande från det allmännas sida, för genomförande av bostadsransonering samt åtgärder för bostadsproduktionens höjande.

Vi fordra omfattande och omedelbara åtgärder från statens sida i syfte att sätta den egendomslösa befolkningen i tillfälle att idka självständigt jordbruk, vilket i hög grad skulle möjliggöra en ökad livsmedelsproduktion.

Vi fordra, att nyodlingar måtte företagas ej blott efter ansökningar från jordägare utan även efter anmälan från andra personer eller organisationer samt att förfoganderättslagen därvid måtte tillämpas i synnerhet ifråga om odlingsbar bolagsjord för brukande genom statens försorg.

Vi fordra, att alla militärövningar inställas under den närmaste framtiden varigenom statskassan skulle stärkas, arbets- och dragkrafter bli disponibla för produktivt arbete och spridningen av den nu i landet härjande farsoten väsentligen förebyggas, varjämte de förefintliga mili ärförråden av livsmedel och annat kunde göras tillgängliga för den allmänna folkkonsumtionen.

Vi fordra, att ett arbetslöshetsunderstöd av minst 30 kronor per vecka samt 10 kronor för kvinna, 5 kronor för varje minderårigt barn per vecka utbetalas till varje arbetslös person.

Vi fordra skattefrihet för årsinkomst upp till 3,000 kronor. Därutöver låg begynnelse-taxa med stark progression uppåt.»

Dessa krav torde innefatta, vad stora lager av folket anse vara oundgängligt ifrån statsmakternas sida för att de förfärliga förhållanden, om nu råda, skola kunna förbättras. Jag beklagar ofantligt, och jag finner det helt enkelt obegripligt, att regeringen i denna den viktigaste av alla frågor, den fråga som sysselsätter alla, icke har framlagt något förslag inför riksdagen, icke kommit med någon proposition; därigenom har det också blivit omöjliggjort för riksdagens ledamöter att genom motioner frambära sina meningar. Jag tror, att detta är ett missgrepp av en ofantlig räckvidd från regeringens sida, och man måste protestera däremot.

Herr talman! Jag är övertygad om att den regering som sitter icke kan lösa dessa frågor, som nu föreligga, så att den tillfredsställer de arbetande, de stora konsumerande klasserna. Detta kan endast en socialistisk regering. Men om regeringen i varje fall ville göra så mycket som vad här av stora folklager kräves såsom minimum, så vore det ändå alltid något. När nästa riksdag sammanträder, så kanske man kan få tillfälle att se, dels om de försäkringar, som statsministern nu har avgivit, komma att hava hållit streck, och dels, om regeringen då har några verkligt effektiva förslag att framlägga.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.

(Forts.)

Herr Alkman: Herr talman! I den på detaljerade uppgifter så utomordentligt rika redogörelse, som hans excellens statsministern gav oss som inledning till denna debatt, var det emellertid en fråga och en, som jag tror, enligt allas uppfattning mycket viktig fråga, som på ett mycket kortfattat sätt behandlades, nämligen bränsleprisfrågan. Om den yttrade herr statsministern, såvitt jag kunde uppfatta, ingenting annat än följande: »Bränslekommissionen slutligen intager en särställning, i det att regeringen i fråga om den redan funnit sig kunna besluta, att hela verksamheten skall avvecklas; dess uppgift är numera reducerad till att genomföra denna avveckling på ett sätt som ej tillspilloger statens i detta företag ineliggande stora kapital och som bereder möjlighet för den enskilda verksamheten att utan farliga stockningar så småningom åter övertaga bränsleanskaffningen.»

Om man skulle taga detta uttalande strängt efter bokstaven, så skulle det betyda, att bränslekommissionen nu fått en order att tillse, att dess, som alla veta, oerhörda och, som de flesta anse, orimliga självkostnader skulle till sista öret utkrävas av den bränslekonsumerande allmänheten. Orden föll verkligen så, att den skulle avvecklas på ett sätt, »som ej tillspilloger statens i detta företag ineliggande stora kapital».

Jag varken vill eller kan tänka mig, att så varit herr statsministerns mening. Ty även om det skulle vara möjligt att i fortsättningen driva en sådan statens bränslepolitik, vilket det enligt min uppfattning helt säkert icke är, så skulle det utan tvivel av många och starka skäl vara synnerligen olyckligt att ens försöka något sådant.

Jag skall här icke ingå på historien om bränslekommissionens prispolitik och de många felgrepp, som där säkert skulle kunna påvisas. Den diskussionen har förts så omfattande och ingående både i pressen och på annat sätt, att det icke är nödvändigt att nu upptaga den, utan jag kan nöja mig med att i huvudsak hänvisa till överrevisorernas ampra kritik från augusti månad, vilken kritik nog, tror jag, i det väsentliga står sig. I alla händelser har det för mig varit svårt att bliva övertygad av det svar, som från bränslekommissionens sida givits på denna kritik. Kritiken ifråga utmynnar icke i något yrkande, men om man skulle tänka sig ett yrkande utformat i enlighet med vad som där säges, så skulle det yrkandet konsekvent innebära ett förslag att nedsätta priserna och taga förlusten genast. Förlust blir det i alla fall, en förlust, säkerligen knappast mindre än förlusten skulle bliva, om man toge den i detta nu.

Det har också, som säkerligen många av kammarens ledamöter hava uppmärksammat, sedan dess inträffat en omständighet, som fullkomligt bestyrker riktigheten av denna uppfattning, nämligen det oerhörda fall, som kolpriserna hava undergått. Prima engelska kol, som för ett par månader sedan i Göteborg stodo i 250 kronor, säljas nu för 135 kronor, ja, t. o. m. 130 kronor. Detta är dagspriset, efter vad jag kunnat göra mig förvissad om, och det är ju alldeles klart,

vilken fortsättning på det redan skeddä prislelet som kan tänkas följa ytterligare, när freden kommer.

Om kolpriset faller på det sättet, är det givetvis otänkbart att längre upprätthålla bränslekommissionens höga bränslepriser, men även om det vore möjligt, så tror jag, att det skulle vara synnerligen olyckligt. Ty hur är det dessa bränslepriser hava verkat, och hur är det de i närvarande stund verka? Bränslekommissionens priser verka och hava verkat, om man skall använda en tillämplig bild, närmast som en skyddstull, i vars hägn spekulatjonen på den öppna marknaden kunnat utkräva och alltjämt kan utkräva alldeles exorbitanta priser av konsumtionen. Den bränsleinventering, som företogs den 31 augusti, gav till resultat, att vi hade inom landet 12½ miljoner kubikmeter statsbränsle och 16½ miljoner bränsle i enskild ägo. Av dessa senare var naturligtvis den största delen i producenter och spekulanters ägo, under det att den mindre delen låg i konsumenternas händer. När man vet, att den normala hushållsförbrukningen av bränsle på år är ungefär 6½ miljoner kubikmeter, så är det klart, att här föreligger ett så stort överskott i statens hand, att det för den enskilde spekulanten går för sig att genom lämpliga underbud under statsprisen med stor fördel sälja och därigenom i det längsta hålla den skyddsmur stående, som de stora förråden av statsbränsle innebära. Det är en fullkomlig paradoxal situation, att det i detta fall är ett *överflöd* på varan, som gör, att ett konstant överpris belastar varan, och som medför, att den enskilda spekulanten kan taga betalt på samma sätt, som om det rådde *brist* på varan. Det är den privata spekulatjonen, som stoppar i sin ficka en stor del av den förtjänst, som det är meningen, att staten skulle få, det är den faktiska ställningen. På det sättet blir det omöjligt för staten att för sitt hop-samlade stora förråd av statsbränsle få en betalning, som motsvarar självkostnaderna. Det blir i stället helt enkelt en skattläggning av konsumenterna i mycket stor omfattning till producenter och spekulanternas förmån.

När frågan ligger på det sättet, och när så därtill komma fallande kolpris, så förefaller det verkligen som om att regeringen borde tänka på att snarast möjligt taga förlusten i stället för att på det sätt som nu sker låta förlusten för konsumenterna bli så mycket större, därför att de få betala icke bara höga pris till staten, utan dessutom betala motsvarande eller nästan motsvarande höga priser också till de enskilda spekulanterna. Det borde förresten av särskilda skäl vara av stort intresse att försöka få ett prisfall på åtminstone en stor artikel, om icke för annat så för att få en kompensation till de höjda mjölpriserna, om vilka statsministern i sitt yttrande fällde de orden, att han ansåg dem vara en »skuggsida» i våra nuvarande förhållanden. Stämningen är verkligen sådan på många håll i botten på det svenska samhället, att det kunde behövas, att man åtminstone på någon punkt sänkte priserna och därigenom åstadkomme en viss lättnad.

Men saken har även en annan och viktigare sida än den som jag nu har berört. Som säkerligen många av kammarens ledamöter veta,

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

har en så pass betydande ekonomisk auktoritet som riksbanksfullmäktige i slutet av september ingått till regeringen med en skrivelse, i vilken bl. a. påyrkas en omedelbar nedsättning av vedpriset. Jag skall i huvudsak läsa upp den koncentrerade motivering, varmed bankofullmäktige försett detta sitt yrkande. De tala om de stora kapital, som bränslekommissionen tagit i anspråk och fortsätta: »Ännu synes höjdpunkten ej vara nådd. Det sätt, på vilket kommissionen bedrivit sin verksamhet, har icke blott medfört över hela landet en onaturlig stegring i priset på bränsle, utan även indirekt framkallat starka prisstegringar å andra viktiga områden. För att bana väg för en återgång i den prisökning, som bränslekommissionen skapat, synes den enda utvägen vara att besluta sig för en betydande nedsättning av försäljningspriset på det bränsle, som nu befinner sig i kommissionens händer. Härigenom skulle sannolikt följa nedgång i kommissionens bränsleförråd, statens lånebehov skulle minskas och allmänheten erhålla en viktig nödvändighetsvara till rimligare pris än vad nu är fallet. Visserligen skulle för staten härigenom uppstå en betydande förlust, men fråga är om icke den slutliga förlusten bäst begränsas, därest man nu resolut skrider till en prisnedsättning, varigenom skulle möjliggöras en omfattande realisation av kommissionens bränsleförråd, innan måhända betydliga delar av detsamma till ingen nytta förfaras. Det torde i varje fall icke kunna försvaras, att allmänheten under en lång tid framåt avpressas ett orimligt högt pris på en nödvändighetsvara blott för att täcka förluster, som uppstått genom den verksamhet en statens institution bedrivit.»

Det är ju uppenbart, att hela frågan växer till större dimensioner, när den ställes in under dessa synpunkter. Litet var torde nog ha en känsla av att de åtgärder, som hittills föreslagits för att hejda den alltiämt fortgående stegringen i varuprisen och det lika obevekliga fallandet av penningvärdet, icke äro stort mer än palliativ. Å andra sidan: ju mer man tänker sig in i saken, ju klarare vill det synas, som om bränslekommissionens olyckliga politik vore en av de allra största debetposterna vid upkomsten av den allmänna prisstegringen under senaste året. Den har ej blott stegrat priset på det bränsle, av vilket vi värma oss om vintern, utan priset på alla de varor, som det behöves bränsle till att framställa, och därjämte på arbetsprisen landet runt. Den har höjt varuprisen i dubbel måtto: dels genom att höja själva produktionskostnaderna på varorna och dels genom att tillskapa den ytterligare köpkraft, som gör det möjligt att med vinst sälja de oskäligen dyrt producerade varorna. I våra skogar har bränslekommissionen, kan man säga, hugeit virket till den måhända starkaste hävstången för 1918 års våldsamma dyrtidsrörelse.

Alla våra ekonomer, såväl de praktiska som de teoretiska, ha ju för närvarande sina krafter skarpt inriktade på arbetet att finna någon möjlighet att hejda den i högsta grad oroväckande prisstegringen, för att hela vår nationalekonomi ej måtte bli allvarligt hotad, när fredsslutet kommer med återupprättande av internationella mark-

nader, varumarknad såväl som penningemarknad. Ingenting skulle både med hänsyn till våra nuvarande inre och våra kommande yttre förhållanden vara mer välkommet än ett stopp eller helst en retur i den uppåtgående prisrörelsen.

Det är i hög grad att befara, att de många nya miljoner, som denna riksdag måste bevilja och kommer att bevilja åt statstjänstemännen, skola ytterligare verka pressande uppåt på prisskruven, på samma sätt om också ej tillnärmelsevis i samma mån som bränslekommissionens inköps- och avlöningsspolitik gjort det. Så mycket angelägnare måste det vara att finna någon möjlighet till en kompensation, att finna en kraft, verksam i motsatt riktning mot denna. Det kan knappast betvivlas, att bankofullmäktige ha rätt, när de anse, att en snarast möjligt vidtagen avsevärd prisnedsättning på det inhemska bränslet skulle vara av utomordentlig betydelse i detta hänseende. Ställningen är för övrigt sådan, att om bara ett prisfall kunde åstadkommas på en enda stor och allmän konsumtionsartikel, så kunde man hoppas, att detta i sin ordning skulle draga med sig i fallet även andra, öppet eller hemligt lagrade artiklar. Förtrollningen kunde måhända brytas. Vi skulle kanhända ha hopp om att ha passerat toppen och vara på väg mot mindre abnorma prisförhållanden, till kraftig hjälp bland annat för de stora och med allvarlig oro motsedda uppgörelser på arbetsmarknaden, som förestå, till minskande av den känsla av otrygghet, varmed vi gå vin'ern till mötes, till skapande av en ljusare och mera förhoppningsfull folksamling än den som nu råder.

I trots av den summariska behandlingen av bränslefrågan i statsministerns redogörelse, hoppas jag att dessa synpunkter ej äro regeringen främmande eller av regeringen underkända. Jag hoppas detta så mycket mer, som statsministern upprepade gånger i sin redogörelse betonade nödvändigheten av att göra vad göras kan för att förekomma ytterligare prisstegringar. Och till sist vill jag säga, att om jag i detta fall har rätt, vore det utan tvivel lyckligt om åtgärderna kunde ske mycket snart.

Herr Svensson: Jag har begärt ordet för att giva uttryck åt några krav, som den socialdemokratiska riksdagsgruppen efter ingående prövning av det nuvarande läget ansett sig böra framställa.

Men innan jag gör detta, ber jag att få göra några erinringar i anledning av det anförande, som hölls av herr Aaby Ericsson. Däri framställdes en kritik, som i främsta rummet tog sikte på att i statens kristidspolitik skulle hava begåtts det felet, att man centraliserat organisationen av dessa statsuppgifter i allt för hög grad. Det är en anmärkning, som jag tror hade ett visst berättigande för ett par år sedan, men som nu icke längre har någon grund, då sedan dess pågått en strävan att decentralisera organisationen av detta statens ingripande, och i denna organisation tillkommit betydelsefulla utgreningar för länen, i det att där upprättats livsmedelsstyrelser och lokala organ, som för detta arbete utrustats med allt större be-

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

fogenhet. Hela den verksamhet varom här är fråga, har sålunda blivit i allra högsta grad decentraliserad.

Vidare gjorde den ärade talaren den anmärkningen att vid utfärdandet av kristidsförordningar hade gjort sig gällande en stor planlöshet eller vad jag skulle översätta med, överproduktion av sådana förordningar. Jag tror, att det ligger något berättigat i den anmärkningen. I varje fall ser man det så nu efteråt. Det hade säkerligen varit riktigare att så att säga gå till botten med den statsreglering, som kunde vara nödvändig för några av de för de enskilda hushållen viktigaste standardartiklar, att genomföra regleringen för ett fåtal av de allra viktigaste artiklarna, och genomföra densamma fullt ut. Detta har icke skett. Det har visserligen skett på tvenne områden, nämligen ifråga om spannmålen, således ifråga om brödet, samt även ifråga om sockret; det är de enda områden, på vilka en *fullständigt* genomförd statsreglering förekommer. I övrigt ha de regleringsåtgärder, som vidtagits, icke gått, vill jag säga, till botten. Om man då frågar sig, vad anledningen är till detta, vad anledningen är till att en massa kristidsförordningar tillkommit, som beröra blott vissa delar, vissa områden, så måste man svara, att anledningen därtill är att finna i den omständigheten att statsmakterna, på grund av hänsyn framför allt till uppfattningar och stämningar hos den producerande delen av befolkningen, av *allt för stor hänsyn* enligt min uppfattning, inskränkt sig till att taga så lätt på förhållandena som möjligt. *Statsmäkterna ha således inriktat sig på att nå det allra oundgängligaste resultatet med så små ingrepp som möjligt.* Det är från denna utgångspunkt, som man kommit till detta numera ohållbara förhållande, att man har en del regleringar, som på grund av att de icke fullständigt genomförts, i själva verket icke äro effektiva och kanske inverka mer till skada än till gagn.

Vidare framställde den ärade talaren några anmärkningar i avseende på det leveranspliktsystem, som genomförts för spannmålsregleringen. Han anförde, att det systemet vore icke folkhushållningskommissionens uppfinning, utan det var Sveriges allmänna lantbrukssällskaps idé. Huru därmed kan vara förhållandet, vill jag icke uttala mig om. Jag tror, att det varit samverkan i avseende å tillkomsten av detta system mellan de båda institutionerna, och det på ett mycket tidigt stadium. Men herr Aaby Ericsson sade, att denna idé, för vilken han förbehöll faderskapet åt Sveriges allmänna lantbrukssällskap, blivit liksom mycket annat fördärvat, då den kom till kommissionen, och med det uttrycket »liksom mycket annat» förmodar jag, att herr Aaby Ericsson avsåg vissa andra förslag som kommit från lantbrukssällskapet, men som vid kommissionens prövning icke funnits vara genomförbara. Jag skulle vilja härvid säga, att det är mycket lätt att, såom Sveriges allmänna lantbrukssällskap rätt ofta brukat göra kasta ut ett förslag i dess allra vagaste konturer, men det är svårare att inom den sålunda vagt givna ramen utforma ett förslag i detalj, så att det verkligen kan tillämpas i praktiken. Det är i det stycket man från lantbruks-

sällskapets sida i så hög grad misslyckats. Jag vill erinra, att man där misslyckats i att i detalj utforma det förslag till leveranspliktsystem för animala produkter, som av sällskapet först blott allmänt skisserades. I avseende å leveranspliktsystemet för spannmålen vill jag erinra, att det utformats av folkhushållningskommissionen i samråd med representanter för jordbruksråden i rikets samtliga delar, och hava jordbruksråden blivit tagna i samråd på ett mycket tidigt stadium och satts i tillfälle flera gånger att uttala sina åsikter, och vidare att tillämpningen av detta system skett i överensstämmelse med grundsatsen att centraliseringstendensen, varom här talats, skulle få vika och decentralisering i högsta grad skulle komma till sin rätt. Detta system har sålunda tillkommit på initiativ av jordbrukarne, det har utformats i samråd med jordbrukare och tillämpas i sina huvuddrag av jordbrukarne i de olika distrikten. Jag vet icke, vad man egentligen mer kan begära i avseende å sakkunskapens medverkan vid genomförandet av en reglering.

I övrigt vill jag också framhålla, till svar å vad här yttrades, och i anledning av det hårda omdömet av herr Aaby Ericsson rörande jordbrukssakkunskapen, såsom den är representerad i folkhushållningskommissionen, nämligen att för denna har den svenske jordbrukaren icke längre något förtroende, att jag tror att detta bristande förtroende icke är beroende därpå, att man fränkänner eller kan fränkänna dessa män teoretisk och praktisk sakkunskap. Varför man på vissa håll icke längre har förtroende till dem är blott därför, att dessa män ha benödat sig och även lyckats att i sin verksamhet anlägga fullt objektiva synpunkter och således icke befunnits villiga att befrämja något särintresse på andra intressens bekostnad. Det må vara dessa mäns ära, att de icke förskaffat sig erkännande på bekostnad av objektivitet och opartiskhet.

Vidare anhåller jag att få inlägga en gensaga mot de klagomål vilka, icke så mycket här under denna debatt som i landet i övrigt i vissa kretsar av jordbrukare, ha kommit till mycket starka uttryck under den sista tiden och vilka klagomål ju utmynnat i det populära kravet på hängning av kommissionerna och avskaffandet av all statens reglering. Det är nog icke så, att man från detta håll har den största anledningen att klaga, ty i det stora hela får man väl säga, att jordbruksbefolkningen, producenterna, är den som över huvud taget lidit minst under kristiden och lidit minst under det statsregleringssystem som genomförts.

Jag nämnde nyss, att vad jordbruksprodukterna angår, det endast är i avseende å spannmålen som man genomfört en till botten gående reglering, det är blott därvidlag som jordbrukarens fria förfoganderätt över sina varor blivit i mycket hög grad inskränkt. På hela det område, som omfattar produktion av animala livsmedel har hittills icke vidtagits någon åtgärd, som inskränker respektive producenterns fria förfoganderätt över sina varor. Och om man ser till kistidens verkningar för denna del av landets befolkning, måste man väl ändå konstatera, att de för densamma inneburit en hög konjunktur, en mycket utpräglad högkonjunktur, som blivit allt

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

kraftigare markerad, ju längre krisen varat, en högkonjunktur, som fortfar sedan den högkonjunktur, vilken också kommit industrien till del, för länge sedan nått sin kulmen. Man har icke anledning att på denna sida upphäva allt för starka klagorop, och jag tror, att om man där bemödade sig att taga en liten smula kändedom om, huru förhållandena gestaltat sig och utvecklat sig för andra grupper av befolkningen, skulle man kanske bliva benägen att erkänna nödvändigheten av vissa åtgärder från statens sida till skydd för dessa grupper. Ty det är ju ett faktum, att för en stor del av arbetareklassen och likaså för en stor del av tjänstemannaklassen och i övrigt för den del av vårt folk, som varit hänvisad till icke alltför höga fasta inkomster, har kristiden inneburit en alljämt sjunkande levnadsstandard, medfört umbäranden, armod och proletarisering, och det har under sista tiden verkligen utvecklat sig därhän, att förhållandena för många medför både fysisk och psykisk undergång.

Det är med hänsyn till denna situation, som man inom det parti, jag tillhör, ansett det nödvändigt att ytterligare åtgärder vidtagas från statsmakternas sida för att komma dessa av kristiden hårdast drabbade till hjälp och säkerställa deras existens. De synpunkter, som i den socialdemokratiska riksdagsgruppen tagit sig uttryck vid behandlingen av dessa frågor, ha sammanförts i vissa punkter, innefattande åtgärder, som man anser i nuvarande läge böra i möjligaste mån genomföras, och vilka man också tror skola kunna i stor utsträckning genomföras. Jag skall icke till dessa punkter foga någon detaljerad motivering, så mycket mindre som en sådan givits av partiets talare i andra kammaren, men jag skall be att i denna kommarens protokoll få fästa uttrycken för den mening, som jag här talar för. Denna sammanfattning upptager följande punkter:

»1. Reglering av förbrukningen av mjölk och mjölkprodukter samt kött på grundval av leveranspliktsystem; vidare

2. Vidtagande av beslag å befintliga varor i samband med genomförande av ransonering samt konsekvent tillämpning av tvångsuttagning i de fall varor måste tillföras den allmänna konsumtionen och leveransplikt ej kan tillämpas;

3. Skärpta åtgärder för tillförsel till konsumtionsorterna av fläsk och fett;

4. Rationellt och enhetligt system i statens prispolitik;

5. Hänsynstagande vid ransoneringen till det större behovet i städer och industrisamhällen bl. a. genom extra tilldelning av socker, kaffe, kakao, ost eller andra tillgängliga varor;

6. Ökade statsbidrag för dyrtidshjälp inom kommunerna;

7. Införande av köttlösa dagar å restaurangerna samt förbud mot att å desamma servera smörgåsbord och mera än tre rätter mat till varje måltid, därav högst en kötträtt;

8. Slopande av principen att livsmedelsmyndigheterna få rätt att betala en vara med högre pris än det för den allmänna marknaden gällande maximipriset;

9. Verksam nedsättning av bränslepriserna;

10. Prisreglering och statsbeslag å viktigare beklädnadsartiklar samt tvål, såpa och andra tvättmedel;

11. Effektivast möjliga övervakande av kristidslagarna och skärpning av straffsatserna, varvid straffarbete bör tillämpas vid förnyade grövre brott;

12. Omorganisation av folkhushållningskommissionen och minskning av antalet ledamöter i densamma i syfte att vinna större koncentration och enhetlighet i kommissionens arbete och snabbare beslut.»

Jag vill till slut endast säga, att det är med mycket stor tillfredsställelse som jag konstaterar, att en rätt stor del av dessa här uppställda önskemål också blivit berörda i hans exc. statsministerns uttalande, och att av detta uttalande framgår, att vissa av dessa önskemål redan äro förverkligade, och att med avseende å andra här berörda önskemål regeringen är principiellt benägen att taga dem under den allra mest samvetsgranna och noggranna prövning. Jag vill också giva uttryck åt min tillfredsställelse över det mycket klart och starkt betonade uttalande, som statsministern här gjort *om nödvändigheten att under nuvarande förhållanden genom reglerande ingripande från statsmakternas sida sörja för en så vitt möjligt rättvis fördelning på landets invånare av befintliga livsmedelstillgångar*. För att detta skall kunna ske behövs att bakom strävandena därför finnes regeringens hela auktoritet, och att regeringen sätter sin kraft bakom dessa strävanden. Utan denna ledande ställning från regeringens sida skall det icke bli va möjligt för dessa strävanden att övervinna svårigheterna. Det är regeringens *ledande* insats, som behöves för att man skall kunna mot de många enskilda grupp- och särintressen, som göra sig gällande genomföra vad som i den allmänna välfärdens intresse är nödvändigt.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Fastän vi redan varit här länge samlade, vill jag dock tillåta mig i korta drag ange, huru jag ser hela denna sak.

Det är mycket att beklaga, att vår stora folkförsörjningsfråga alltmera blivit ett stridsäpple mellan konsumenter och producenter. Den uppfattningen har blivit allt allmänare, att en intressemotsats föreligger mellan dessa båda grupper, så att vad som gagnar den ene otvivelaktigt skadar den andre. Därav stridens bitterhet och de hårda orden från båda sidorna, därav de sig hopande svårigheterna att komma till en tillfredsställande lösning av detta viktiga spörsmål. För min del har jag vid upprepade tillfällen inom och utom riksdagen gjort gällande att, om man ser frågan i stort, en dylik intressemotsats icke föreligger. Konsumentens första och största intresse är uppenbarligen att få sina levnadsbehov tillfredsställda, så långt detta under för handen varande förhållanden är möjligt. I andra rummet kommer för honom prisfrågan, där för övrigt det allmänna utan tvivel både kan och bör hjälpa i vissa fall. Producenten åter har det största intresse i att öka sin produktion, så långt detta över huvud taget är möjligt,

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

därest priset för varan gör denna ökning lönande. Under normala förhållanden löser sig spørsmålet av sig självt på det sättet, att priset fixerar sig på en punkt, där konsumentens ytterligare behov av varan icke är stort nog att förmå honom betala ett pris, som skulle innebära en eggelse för producenten att öka produktionen eller minska sin egen konsumtion. Prisets bestämmande efter förhållandet mellan tillgång och efterfrågan innebär således den naturliga jämvikten mellan konsument- och producentintresset; bägge dessa intressen bliva därigenom tillgodosedda på det sätt, som be- tingas av de vid varje tidpunkt existerande faktiska förhållandena.

I denna harmoni har maximipriset åstadkommit den allvarligaste rabbnig. För såvitt de tilltagits för låga, har produktionen hämmats eller inletts på andra mera lönande banor; för såvitt åter de tillskurits för mycket i växten, hava de av helt naturliga skäl i verkligheten tagit karaktären av minimipris, d. v. s. konsumenten har fått betala mera, än vad eljest skulle varit nödvändigt. Men det värsta av allt är att, även i de fall då maximiprisen noga ansluta sig till det verkliga marknadsläget — d. v. s. äro vad man kallar rättvisa — hava de av konsument eller producent ofta betraktats såsom oskäligen, ja, ofta har man varit missnöjd på båda sidorna, i det att konsumenten ansett dem för höga, producenten åter för låga. Detta missnöje är ingalunda någon omständighet, som man kan underlåta att skänka beaktande, särskilt i en tid som den närvarande, då befolkningens alla lager äro underkastade umbrellaändanden och obehag av allehanda slag. Producentens missnöje tager sig helt naturligt uttryck i en viss likgiltighet för produktionsens ökande, och konsumentens i förbittring mot dem, som enligt hans mening rikta sig på hans bekostnad. Maximipriset blir således lätt till skada för produktionen och därmed ock för konsumenten, detta även i det fall då detsamma avvägs med den största grundlighet. Dess uppgift var dock att gagna konsumenten, att förhindra att han i dessa bristens tider skulle få betala ett oskäligt pris. Javäl, men denna uppgift har maximipriset icke varit i stånd att fylla utan att samtidigt skada konsumentens första och viktigaste intresse, nämligen att i största möjliga utsträckning erhålla de varor, som för honom äro oundgängligen nödvändiga.

Maximipriset medför emellertid därutöver en annan olägenhet, och den är, att maximipriset på en vara drager med sig maximipris jämväl på andra varor, så att man slutligen kommer därhän, att en stor mängd varor bliva åsatta maximipris. Verkningarna på produktionen bliva då rent av ödesdigra, och frestelsen att undandra sig denna prisreglering blir så stor, att icke ens de strängaste lagföreskrifter och det mest ingripande övervakande bli i stånd att hejda den allt mera sig kringspredande laglösheten. Det hela slutar med bankrutt icke blott för folkförsörjningen utan även för folkets laglydighet och moral.

För mera än 120 år tillbaka gjorde man i Frankrike en dyrköpt erfarenhet i detta avseende, som man i vårt land är på god väg att göra om. Det må tillåtas mig att i största korthet jäm-

väl inför denna kammare redogöra för vad som inträffade under den franska revolutionen. På grund av en petition från Paris' kommunalstyrelse väcktes i nationalförsamlingen, det s. k. konventet, den 28 april 1793 ett förslag om maximipris på brödsäd. Detta förslag mötte i början starkt motstånd. En talare gjorde gällande bland annat, att maximiprisets rättvisa fixering skulle medföra stora svårigheter. I priset inginge ersättning för sådd, jordens brukning, inköp av djur, redskap, arbetslöner och jordbrukarens skäliga vinst. Om priset ej toge tillräcklig hänsyn till alla dessa kostnader, bleve följden endast en alltjämt minskad produktion, och man skulle sluta i hungersnöd. Denna argumentation gjorde ett avsevärt intryck på folkrepresentationen, men däremot icke på befolkningen i Paris. Deputationer från förstäderna infunno sig i nationalförsamlingen och fordrade maximipris, under förklaring att de, om man icke tillfredsställde deras fordringar, ämnade göra uppror, och att 10,000 man utanför parlamentshuset vore färdiga att med våld framtvunga uppfyllandet av deras begäran. Under detta tryck från gatan tillkom dekretet om maximipris på brödsäd, men det dröjde icke längre än till den 29 september 1793, förrän maximipris utsträcktes till att gälla alla nödvändighetsartiklar. Sålunda bestämdes maximipris för kött, fläsk, smör, olja, hushdjur, salt fisk, vin, brännvin, ättika, öl, hushållsvin, kol, ljus, brännolja, salt, soda, tvål och såpa, socker, honung, läder, hästskor, gjutgods, bly, järn, koppar, hampa, linne, ylle, tyger, lärft, skodon, tobak etc. samt slutligen arbetslöner. Ansvarsbestämmelserna voro stränga, och däri ingick införandet å listan på misstänkta, något på den tiden oerhört allvarsamt. En stor administrativ apparat anordnades för att övervaka verkställigheten, men icke desto mindre blevo bristen och eländet allt större och större. Den 24 december 1794 ströks äntligen ett streck över alla dessa författningar om maximipris, och man förklarade öppet sig erkänna, att man genom att kränka den naturliga lagen för prisernas bestämmande i själva verket hade dödat näringarna och organiserat bristen och hungersnöden.

I vårt land har man ännu icke kommit till detta erkännande, utan fortgår alltjämt på vägen att draga in ytterligare varor under maximipris. Man har dock icke hört talas om att ett maximum skulle sättas för arbetslönerna, vilka i vissa yrken gått upp oproportionerligt högt i jämförelse med andra. Det faller mig emellertid ej heller in att förorda en dylik reglering, men då arbetslönen ingår såsom en stor post i all produktion, ligger däri en alldeles särskild varning mot en mera allmänt genomförd maximiprisreglering.

Därav att man hyser betänkligheter mot maximipris följer emellertid ej, att man under alla omständigheter måste sätta sig emot beslag och ransonering av vissa varor, blott priset vid varje tidpunkt bestämmes efter uppskattning av vad den beslagtagna varan verkligen kan vara värd. Det gäller dock att iakttaga, att beslaget och ransoneringen icke träffa flera artiklar än som är abso-

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

lut nödvändigt. En fullkomligt felaktig ståndpunkt är att utgå ifrån att särskilt i fråga om livsmedel nämnda åtgärder hava till ändamål att de tillgängliga kvantiteterna av olika varor skola så lika som möjligt fördelas mellan konsumenterna i allmänhet. Det är en olöslig uppgift, och försöket att lösa densamma medför endast onödiga ingrepp så väl för konsument som för producent och oskäligen vinster för dem, som icke akta för rov att överträda den massa författningar, som för ändamålet blivit utfärdade. Beslag och ransonering måste begränsa sig till de för livsuppehållet absolut nödvändiga större artiklarna, och även med avseende på dem böra dessa åtgärder utebliva, så snart den fria förfoganderätten och den fria handeln med dessa varor i någon mån kunna leda till ett tillfredsställande resultat. Iakttagas icke tillbörlig begränsning i fråga om maximipris, beslag och ransonering, hamnar man slutligen i en fördelningsapparat av kommissioner, nämnder och bestämmelser, som förlama eller fördyra produktionen, förrycka varufördelningen och slutligen driva upp varupriserna för konsumenten långt över vad eljest skulle ifrågakommit. För att förstå detta behöves man blott erinra sig, huru varufördelningen mellan konsumenterna äger rum under normala förhållanden. Först och främst komma därvid konsumenten till godo alla de personliga förbindelser han kan äga med den ene eller andre producenten. Dessa förbindelser hava ofta så småningom kommit till under en lång följd av år, och i många fall utgör detta personliga förhållande, vari konsument och producent kommit till varandra, icke blott en säkerhet för att konsumenten verkligen erhåller den erforderliga varan, utan även ett skydd mot att han i fråga om priset blir miss-handlad. Där dylika personliga förbindelser icke äga rum utan fördelningen förmedlas av andra personer, blir det i dessa senares eget intresse att rent av på förhand tänka ut för konsumenten vad han kan behöva och anskaffa den behöfliga varan med den tack vare konkurrensen minsta möjliga kostnad och till den tid, då konsumenten har behov av densamma. Hela denna naturliga fördelningsapparat kan, när den icke förryckes av obehöriga manipulationer, jämföras med den oändliga massa av fina kapillärgångar i jorden, som vid en omsorgsfullt genomförd täckdikning vid torra översföra den i de lägre jordlagren magasinerade fuktigheten till de på jordytan törstande växterna. Huru väl verkar icke denna anordning i jämförelse med om jag skulle ersätta densamma genom att, när regnet brister, upptaga brunnar för att åtkomma vatten, därifrån köra ut detsamma i tunnor till åkrarna och sedermera på ett eller annat sätt begjuta växterna! Vilka kostnader skulle icke detta medföra, huru mycket skulle icke bliva utan nytta utspillt av de ovana hantlangarna och huru många växter skulle icke bliva nedtrampade eller för mycket eller för litet bevattnade, för att icke tala om att vid stora arealer hela uppgiften skulle visa sig olöslig!

Denna stora kommissionsapparat, som vi hava för varufördelningen, företer utan tvivel en bild, som utgör en viss motsvarighet till nu skisserade klumpiga anordning. Från östan och västan ha

de ledande fått draga ihop en massa mer eller mindre oerfaret och till arbete ledigt folk. Denna skara har sedan nödtorftigt organiserats och sammanhålls av en formalism, som är den i former oerfarnes naturliga skyddsmedel. Verksamheten medför ett större eller mindre hopande av varukvantiteter på vissa upplagsplatser, varifrån man sedermera skrider till deras fördelning till allmänheten. Mycket har förfarit både på vägen och under lagringen, och vid fördelningen har man i många fall på vissa ställen fått för mycket, på andra för litet. Kostnaden för det hela, den har man icke ansett sig behöva fästa någon större vikt vid, den betalas av staten, i den mån man icke genom den ena eller andra åtgärden kan kasta över den samma på konsumenten eller producenten. Jag vill på intet sätt uttala någon förkastelse om över den talrika skara män och kvinnor, som fylla våra kommissionslokaler; där finnas otvivelaktigt många av stor förtjänst och duglighet, och även de övriga hava säkerligen i allmänhet gjort så gott de kunnat. Felet är icke deras, icke ens om de ej fört ordentliga böcker över sin verksamhet, ty kunnighet i bokföring är icke något som man »snyter ur näsan på tuppen». Men vad jag både vill och kan säga är, att hela denna stora kommissionsapparat på grund av sakens egen natur måste vara betydligt underlägsen den fördelningsapparat, som förhållandenas egen natur förut skapat och som under dessa krigsår satts ur verksamhet. Jag tillägger, man har i sitt statliga förmynderskap på detta område gått betydligt längre, än vad som varit av kristidssituationen påkallat. Man har gripits av ett slags kommissionsvindel, som endast överträffats av det förordningsraseri, som översvämmat vårt land med lagar, som ofta äro obekanta för andra än dem, som författat dem. Det måste bliva ett slut på detta av kriget närda kommissionsvidunder, som likt en jättepölp håller på att suga musten ur det svenska samhället.

Det är emellertid icke min mening, att man utan vidare skall stryka ett brett streck över alla maximipris, kommissioner, regleringar, beslag och kristidsförfattningar samt låta på en gång allt gå tillbaka till de före kriget gällande normala förhållandena. Så tillkrånglat som samhället för närvarande är i ekonomiskt avseende, skulle en brysk övergång till naturliga förhållanden, ehuru visserligen teoretiskt berättigad, kunna i praktiken visa sig äventyrlig. Man bör i stället välja den vägen, att man försiktigt avvecklar det nuvarande systemet, tills det efter det definitiva fredsslutet må kunna helt och hållet förpassas ur världen. Och det var enligt min mening högst glädjande att höra statsministern anför, att regeringen verkligen hyser den uppfattningen, att detta kommissionsväsende icke bör vara längre än absolut nödvändigt. Denna avveckling synes mig böra ske på det sättet, att man undan för undan lämnar initiativet till den enskilde och i samma grad inskränker kommissionsapparaten, samt att man, i stället för att utsträcka området för beslag, ransonering och maximipris, förenklar och begränsar det till ett fåtal varor. Det missnöje, som nu rikligt

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*
(Forts.)

blomstrar såväl hos producenter som hos konsumenter och som finner ökad näring i de trakasserier av skiftande slag, för vilka såväl de förra som de senare äro utsatta, skulle då så småningom förvandla sig i en visserligen vemodsfull insikt om att den nöd, varav vårt folk i likhet med åtskilliga andra folk lider, till en väsentlig del är beroende av förhållanden, som även den största statskonst och det för folkets behov mest ömmande sinne icke äro i stånd att undanröja. Då den producerade varumängden är otillräcklig, finns det nämligen för ett folk icke mera än ett medel att draga sig fram över den hårda tiden, och det medlet är en temporär allmän reduktion av den förut gällande levnadsstandarden. Det goda har dock denna förskräckliga tid av brist och oklokt statsförmynderskap fört med sig, att vårt folk kommit till insikt om, att det även på det ekonomiska området finnes naturlagar, vilka man icke ostraffat kan sätta sig över.

Må denna lärdom bliva till gagn vid de viktiga ekonomiska avgöranden, som förhållandena efter kriget otvivelaktigt komma att påkalla.

Greve Wachtmeister, Henning: Herr greve och talman! Jag anhåller att med några ord få vända mig mot de allra sista förordningarna Kungl. Maj:t utfärdat, och som vi av hans excellens statsministern hörde blivit utfärdade så sent som i går.

Det är känt, att från folkhushållningskommissionen har till Kungl. Maj:t inlämnats ett nytt förslag, innefattande en hel del ändringar och nya tankar rörande anordningar behövligen för folkhushållningen i landet. Det är också känt, att dagen efter det att detta förslag inkommit fattade Kungl. Maj:t beslut i huvudsaklig överensstämmelse därmed. Det förefaller något egendomligt, att det skulle vara en sådan brådska med detta beslut, att det icke kunde anstå därmed en dag. Just i går hade det nu i dag flera gånger omnämnda Sveriges allmänna lantbrukssällskap möte och man kunde tänka sig, att det då skulle komma fram åtskilliga goda uppslag och uttalanden, som vore värda att taga vara på. Statsministern nämnde också, att alla goda uppslag vore välkomna, och jordbruksministern gjorde lantbrukssällskapet den äran att i går närvara. Jag menar visst icke, att Kungl. Maj:t skall förelägga detta sällskap alla tilltänkta förslag, men jag ville giva uttryck åt den tanken, att det kanske hade varit önskligt, då det hängde endast på en dag, om med beslutet i fråga kunnat få något anstå. Nu fattade emellertid Kungl. Maj:t sitt beslut, och det gick i tecknet: maximipris och ökade förbud.

Vilka är det, som vi hava att lita till för att föra vårt land genom de svårigheter, som nu finnas? Jo, det är jordbrukarna. Vilka är det, som man under sådana förhållanden tycker borde särskilt omhuldas och skyddas? Jo, jordbrukarna. Men vilka är det, som i stället bliva styvmoderligt behandlade? Jo, just jordbrukarna. Om man skulle tänka sig, att jordbrukare hade för avsikt att öka produktionen, genom att öka sin kreatursbesättning samt under nu rå-

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

dande dyrtid inköpt ökat antal kreatur till de höga pris, som nu äro gällande — då medelgoda kor kosta 1,800 kronor och kanske ännu mera — och dessa lantbrukare ställas inför faktum av ett mjölkpris på 36 å 40 öre och ett pris på kalvkött av 2 å 3 kronor, så ser sannnerligen framtiden mörk ut för dem, och det uppmuntrar dem icke till fortsatta strävanden att öka produktionen. Jag finner ej detta behandlingssätt uppmuntrande. Vad mjölkproduktionen beträffar är det påvisat, att ett pris av 50 öre är vad våra jordbrukare önska, och finge de detta pris, skulle de anstränga sig att öka mjölktillgången. Vad arbetarna, åtminstone på landet som jag känner till, beträffar, så betala de och betala *gärna* ett pris av 50 öre för mjölken, och det'å pris borde få bestå. Man behöver icke vara profet för att kunna förutsäga att, om liknande bestämmelser skola framdeles utfärdas, kommer minskning i både kött- och mjölktillgången att inträffa. Av oro för ransonering komma lantbrukarna kanske att minska sina kreatursbesättningar, och när de nu veta, att mjölkpriset är lågt och kan komma att bliva ändå lägre, komma de icke heller att anstränga sig för att öka mjölktillgången.

Jag vill hoppas, att regeringen icke fortgår på den väg, på vilken den nu kommit in, utan söker vidtaga jämkningar beträffande de bestämmelser som utfärdats, och icke utfärdar nya sådana, som bliva till orättvisa för landets jordbrukare. Jag har från denna plats förr haft tillfälle framhålla såsom min uppfattning, att det är viktigare, att livsmedel finnas tillgängliga, oaktat prisen äro höga, än att prisen äro låga och livsmedel icke finnas.

Herr statsrådet Petersson: Den siste ärade talaren hade, bland annat, den anmärkningen mot ett i går fattat beslut, att man borde hava väntat med utfärdandet av den förordning, som då beslöts. Det är nämligen så, att vad som beslöts i går i fråga om mjölken var just en förordning om maximipris på mjölk, ett s. k. grundpris. Han motiverade sitt klander mot att den frågan togs upp i går därmed, att Sveriges allmänna lantbrukssällskap var församlat. Det visste man, och därför skulle man hava väntat för att få se, huruvida man icke kunde få något uppslag därifrån just i den frågan.

Jag vill med anledning av detta säga, att mjölkfrågan verkligen varit svår. Ställningen har varit så prekär överallt i städerna — värst i de större städerna — att jag ansett nödvändigt att snarast möjligt komma till en annan ordning än den, som förut varit gällande. Att komma till något enhetligt pris, det är just vad man velat vinna med denna förordning. Det gick helt enkelt icke an att dröja. Och det tycker jag nästan är litet väl mycket begärt, att man skall dröja med ett beslut, som man anser vara av synnerlig vikt, därför att ett enskilt sällskap sammanträtt här i Stockholm, låt vara att det är Sveriges allmänna lantbrukssällskap, som jag själv har äran tillhöra och mot vilket jag icke har anledning att på något sätt framställa klagomål. Det får jag lov att säga att den tanken icke kommit för mig, att den här saken borde uppskjutas,

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

därför att det sällskapet hade sitt sammanträde här i Stockholm. Nej, mjölkfrågan är verkligen så bekymmersam, särskilt i de större städerna, att man icke bör dröja en enda dag eller en enda timme, förrän ett allvarligt försök gjorts att få den på riktigare bog, än den varit förut. Och även om de pris, som nu blivit fastställda såsom maximipris, icke stämna eller hålla jämna steg med de anspråk, som framkommit på vissa håll, får man väl säga, att ett pris av 40 öre litern för producenterna är ett ganska tillfredsställande pris för närvarande. Man får icke glömma, att det är en angelägenhet av vikt, att man, i den mån det är möjligt, ser till, att priserna, särskilt på en sådan nödvändighetsvara som mjölk, nödvändig framför allt för barnen och de sjuka, icke stiga huru högt som helst, vilket naturligtvis lätt blir fallet, då brist föreligger.

Ett par ord till! Den talare, som hade ordet näst före den siste, nämligen herr Trygger, gjorde en jämförelse mellan de nuvarande anordningarna med kommissionsväsen, maximipris och statsreglering för en hel del nödvändighetsvaror samt å andra sidan en sådan anordning som den, att man skulle genom konstgjorda medel bevattna jorden. Ja, herr Trygger! Jag tror, att den anordningen på många håll och just i stater, som i vissa avseenden kanske stå framför vår egen, anlitas och är anlita i mycket hög grad, just därför att den visat sig vara enda vägen att få jorden att bära skördar. Den anlitas i Kalifornien och Australien i rätt stor utsträckning. Och hos mig har gjorts framställning om, att Sverige skulle utskicka särskilda personer för att studera där tillämplade metoder för konstgjord bevattning i syfte att få ett sådant system infört hos oss. På grund av de abnorma väderleksförhållanden, som rått i fjol och i vår, är det många svenska män, och framstående svenska män, som satt sig i rörelse och funderat åtskilligt på, om vi icke skulle kunna anordna konstgjord bevattning, när sådana torktider inträffa. Nu leva vi under mycket exceptionella förhållanden, som kammaren och herr Trygger också vet, och detta gör, att man måste tänka på att anlita exceptionella medel som visa sig nödvändiga, även om de icke fröjda vare sig mig eller någon annan.

Herr Åkesson, Nils: Herr talman, mina herrar! Jag hör till de olyckliga, som ha förlorat herr Aaby Ericssons förtroende, och jag tror ej heller, att jag i dag med mitt anförande kommer att återförvärva detsamma. Jag får väl då försöka, jag liksom mina kamrater, att klara mig det förutan.

Det har blivit rent av så, att det kommit att höra till god ton att dagligen och stundligen, som ock herr Aaby Ericsson framhöll, klandra allt, som företages från folkhushållningskommissionens sida. Jag instämmer till fullo med hans excellens statsministern därutinnan, att jag icke tror, att detta ideliga häcklande är till det allmännas bästa. Jag vågar säga, att det, som dagligen förekommer i tidningarna, är de mest oförsynta angrepp mot folkhushållningskommissionen. Och man går till och med så långt, att man vill fränkänna folkhushållningskommissionens ledamöter god vilja och rent

av betrakta såsom brottsliga, såsom det hette för några dagar sedan i en tidning, de ågarder, som från dess sida företagits. Detta synes mig vara att gå något för långt, ty även om dessa, som fått det mindre angenäma uppdraget att ordna regleringen av livsmedlen, icke äro vuxna denna uppgift, är det väl ändå något för grovt att säga, att de sakna god vilja att lösa den.

Det är ju en känd sak att det efteråt är ganska lätt att säga, huru det hade bort vara, och herr Aaby Ericsson sade, att han ingalunda ville, såsom hans excellens statsministern uttryckte sig, häckla dessa kommissioner, utan han endast ville utöva kritik. Det är betecknande, att i vanliga, för att icke säga i alla fall i den kritik, som utövas, och där man väntar, att det skall lämnas ett direktiv för hur det skulle vara, ett sådant direktiv efterlyses alldeles resultatlöst.

Det största fel, som kommissionen gjort, skulle vara, att den centraliserat hela denna reglering och det har gjorts en del antydningar om, hur det möjligtvis kunnat vara. För min del får jag verkligen erkänna, att jag icke kan begripa, huru man med decentralisation skulle kunnat reda dessa saker, som folkhushållningskommissionen fått åt sig uppdragna. Det invändes visserligen av herr Aaby Ericsson, att folkhushållningskommissionen ville försöka omfatta allting. Men såvitt jag känner, är det icke så, utan folkhushållningskommissionen har fått till sin uppgift att reglera livsmedlen och vad därmed hörer samman. Det är för mig som sagt obegripligt, huru decentralisering skulle kunna användas vid reglering av sådana varor som spannmål, fläsk och mycket annat. Det är ju dessa saker, som i huvudsak utgöra föremål för folkhushållningskommissionens reglerande verksamhet.

Det system, som nu har trätt i kraft och enligt vilket spannmålsregleringen skall ske, har sitt ursprung, påstod herr Aaby Ericsson, från Sveriges allmänna lantbrukssällskap, och så till vida är allt gott och väl, men sedan det kommit i folkhushållningskommissionens händer, har det blivit fullständigt förfuskat. Jag förmodar det förhåller sig här som på andra håll, att somliga äro nöjda och andra icke. Det är en känd sak, att det är omöjligt att göra alla till lags, och allra minst kan det göras i sådana fall som här. Man säger, att man är nöjd i Skåne, men icke i Norrland. Ja, det är ju en sanning med modifikation, att man är nöjd i Skåne, ty på många håll där är man icke alls nöjd, utan tvärtom. Man har icke kunnat fullgöra de ålagda förpliktelserna. Men jag skulle kunna säga till Skånes beröm — kanske det luktar något eget beröm — att man i Skåne varit mera lojal, än man varit på många andra håll. Ser man på de provinser, där de stora leveranserna ägt rum, och tager reda på huru de skett, skall man vidare, det kan jag påstå, komma till det resultatet, att de skett mest lojalt i Skåne, och tack vare detta, har man kunnat rida ut de svårigheter, som man där haft att kämpa med. Däremot är det i många provinser, som leveranserna skett på ett allt annat än lojalt sätt. Det är just i dessa provinser, som missnöjet varit stort.

Det framhålls särskilt, att Norrland skulle vara så styvmoder-

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*
(Forts.)

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

ligt behandlat genom det nya leveranssystemet. Ja, det kan man kanske säga, om man vill gå så långt som en talare, vilken i går i allmänna lantbrukssällskapet yttrade: »Låt Norrland sköta sig självt!» Men man skulle kunna vända om saken och säga: »Låt Skåne sköta sig självt!» Och då tror jag ej, att man där behöfde gnälla över leveranssystemet. Men det är att ställa för stora fordringar, att man ej skall behöva bidraga till att jämna ut den allmänna nöd, som är för handen. Det är icke så synnerligen stora krav, som man nu ställer på Norrland. Det är en höleverans. Jag har ej siffrorna till hands, så att jag kan anföra dem, men det är en ganska ringa procent av det hö, som produceras i Norrland, som man fordrar att få in i den allmänna regleringen. Följden blir, säger man emellertid, att man där måste slakta med sina djur. Ja, det är precis samma förhållande, som äger rum i de spannmålsleverande provinserna: för att kunna tillgodose de krav, som ställas på deras produkter, måste kreaursstocken decimeras. Det har måst ske även i Skåne i stor utsträckning.

Herr Aaby Ericsson kom sedan med en annan kvickhet, att de teoretiserande herrarna — det är ett ganska gängse uttryck om folkhushållningskommissionen — hittat på och ville sprida till allmänhetens kännedom, att svinen konkurrera med människorna om födan. Ja, jag tror ej, att det är så fullständigt främmande för första kammarens ledamöter, att så verkligen är förhållandet, att svinmagen är sammansatt i stor likhet med människans mage och kräver just samma födoämnen som denna. Ja, kommissionen har blivit mycket klandrad därför, att den genom sina åtgärder ställt så till, att här ej kan skaffas fram något fläsk. Detta är tyvärr ej möjligt. Men det är väl att gå något för långt att lägga detta på folkhushållningskommissionens axlar. Vi måste väl i första hand tillgodose människorna, så att de ha något att leva på, och skulle vi vilja behålla svinstocken vid samma numerär, som den hade år 1915, kunde ju detta omöjligt ske, utan att man måste anskaffa foder åt dem av samma produkter, som människan använder till födoämnen. Det är beklagligt, att man ej kunde fortsätta på den väg, som man då slog in på, nämligen att hava en stor svinstock och så skaffa produkter för export, som ju lönade sig synnerligen väl och som varit ett gott handtag åt jordbruket. Men i det läge vi kommit har det visat sig alldeles omöjligt. Visserligen är det ju sant, att vad svinen förbruka kan man sedan tillgodogöra sig i och genom svinens tillväxt, så att man därigenom får människoföda, men det blir ganska betydligt mindre näring på detta sätt, fastän det under normala förhållanden är att rekommendera.

Vidare var herr Aaby Ericsson inne på potatisfrågan, och som jag har ett litet divisionsansvar därvidlag, kan jag icke underlåta att något litet beröra den saken. Potatisransoneringen har varit föremål för mycket klander, särskilt i tidningarna, och man har påstått, att den är fullständigt huvudlöst ordnad. Jag vill erinra om vad som förekom på våren, hurusom det då var fullständigt brist på potatis, så att det då måste tillgripas extra ordinära åtgärder. Med detta för ögonen kunde ej folkhushållningskommissionen lägga armarna i

kors och låta saken ha sin gång, utan den ansåg sig ha ansvar för att något åtgjordes. Jag är fullt förvissad om, att om kommissionen låtit det gå utan vidare och vi sedan nästa vår stått utan potatis den förebräelsen skulle framkommit och det med rätta: har icke folkhushållningskommissionen lärt sig så mycket av förra årets situation, att den kunde vara beredd på att här företaga åtgärder i god tid? Detta är väl ett bevis om något på hur huvudlös kritiken härvidlag är.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

Vad som däremot skulle kunna anmärkas är det olämpliga sätt, som användes för lagring. Man säger, att om det finge gå till som vanligt och potatisen kunde få lagras på vanligt sätt, det ej skulle föreligga någon fara alls. Detta uttalas som ett axiom, men jag undrar, om det är så alldeles säkert, att denna lagring hos producenterna är så alldeles utan anmärkning. Jag skulle kunna exemplifiera även denna sak. Jag talade för icke länge sedan med en jordbrukare nere i Göinge härad, som är ganska stor potatisodlare och ej kan fränkännas sakkunskap. Han meddelade mig, att han sista våren gjort en stor förlust på sin potatis bland annat därför, att han lagt ned i en stack 200 hektoliter och när han på våren tog upp den det icke var mer än 40 hektoliter, som dugde. Om sådant händer med varor, som folkhushållningskommissionen har om hand, få alla tidningar reda på det, och då basuneras det ut över hela landet och anföres som ett exempel på kommissionens olämplighet, men när det sker hos en enskild man, vet ingen om det. Jag vill emellertid framhåll, att sådana olyckor kunna ske såväl hos den ene som hos den andre och alltid äro de förenade med ekonomisk förlust.

När det uttalas så mycket klander mot folkhushållningskommissionen, är det i regel riktat åt orätt håll. De åtgärder, som man mest klandrat från jordbrukarhåll, äro ej sådana, som vidtagits från denna kommissions sida, utan sådana, som vidtagits från industrikommissionens sida. Alla de produkter som jordbrukaren har att köpa för sin förbrukning, ha ju stigit oerhört i pris, så att när han jämför prisstegringen på sina produkter med prisstegringen på de varor, som han måste köpa för sin förbrukning, han som det här sagt, kommer att känna sig styvmoderligt behandlad. Jag tror att det i den vägen kan vara något att göra. Man tage ett sådant exempel som en produkt, som u'går direkt från jordbruket, låt oss säga ull, som är både ransonerad och fått sig maximipris åsatt. Den betalas hos fårägaren med 9 kronor per kilogram, men när den kommer tillbaka i spunnet tillstånd betingar den det nära tiodubbla priset vilket förefaller den oinvidge som något orimligt. Enahanda är förhållandet med en sådan artikel som tjära, med järn, takpapp och jag skulle kunna draga upp en hel mängd sådana saker. Det ena med det andra menar jag, tyder på att man bör iakttaga något mera försiktighet, när man uttalar ett omdöme om vad som gått ut över lantbrukarna. Åtminstone har jag velat uppträda för att i någon mån besvara det påståendet, att dessa blivit illa företrädde i kommissionen. Ja, det är kanske ej så många direkt brukande jordbrukare, som sitta där, men de, som ha fått säte och stämma där för att bevaka jordbrukar-

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.

(Forts.)

nas rätt, få väl ej helt och hållet fränkännas varje sakkunskap, fastän flertalet lämnat sina befattningar att gå direkt bakom plogen.

Det rekommenderas också av herr Aaby Ericsson att det borde finnas ett råd av uteslutande jordbrukare. Ja, det finnes ett sådant råd, många i denna kammare och flera i andra kammaren äro kommissionens rådgivare i dessa avseenden. Vidare kan jag ju säga, att vi i rådet ha ett par så respektabla namn som Johan Nilssons i Skottlandshus. och Jesperssons, vilka väl icke kunna helt och hållet fränkännas sakkunskap på detta område. Visserligen äro dessa herrar ej ledamöter av kommissionen, men deras sakkunskap kommer i varje fall allt som oftast till användning därstädes. Ja, jag beklagar, att icke herr Aaby Ericssons kraft blivit använd i folkhushållningskommissionens tjänst, så att hans stora förmåga kommit till sin användning, icke så mycket därför, att jag tror, att man därav skulle ha fått något särskilt fruktbringande resultat, men till äventyrs skulle herr Aaby Ericssons ögon ha öppnats något för de svårigheter, som föreligga, och som man också här har erkänt föreligga. Och kanske skulle han, om han sett dem från den synvinkeln, ha fått något annorlunda omdöme om kommissionens verksamhet.

Herr W r a n g e l: Herr greve och talman, mina herrar! Vi äro ju alla ense om att det är i högsta grad önskvärt att i möjligaste mån råda bot för levnadskostnadernas oerhörda stegring. Denna önskan har jämväl tagit sig uttryck särskilt i Kungl. Maj:ts proposition nr 24 till innevarande riksdag med förslag rörande den s. k. kapitalransoneringen. Man synes där utgå från den åsikten, att det är den under världskriget så hastigt växande sedelstocken, som är en av huvudorsakerna till dyrtiden, en åsikt, som, efter vad jag kan finna, delas av så gott som alla våra nationalekonomer och mot vilken allmänheten här i landet alls icke vågat opponera sig. Ifrågavarande åsikt stöder sig, såvitt jag kan förstå, uteslutande på teoretisk grund. Världskriget har emellertid ådagalagt, att inom en mängd olika områden och särskilt inom det nationalekonomiska de gamla teorierna ofta visat sig mer eller mindre ohållbara. Enligt min mening måste man därför framför allt stödja sig på erfarenheten, särskilt under senare tider. Och erfarenheten beträffande den inverkan sedelstockens ökning utövat på priserna ger tydligt vid handen, att den nyssnämnda teoriens hållbarhet är minst sagt problematisk. För egen del tvivlar jag högeligen på densamma, även om jag icke vill bestrida möjligheten av, att den växande sedelstocken i någon mån bidragit till den allmänna prisstegringen. Alldeles utan grund är icke detta mitt — jag vet det mer än väl — mycket kätterska tvivel, ty om den ökade sedelutgivningen skulle hava varit huvudorsaken till varuprisernas oerhörda stegring inom vårt land, så borde väl i all rimlighets namn en relativt mycket mera världsam sedelutgivning i andra länder hava medfört minst liknande eller ännu kraftigare resultat därstädes. Men så är icke förhållandet. Vi behöva endast kasta blicken på Frankrike, där sedelstockens storlek för närvarande uppgår till den kolossala siffran av över 30 miljarder francs; men det

oaktat äro såväl livsmedlen som varupriserna i allmänhet därstädes ofantligt mycket lägre än i Sverige. Att sedelstocken i Sverige måst ökas i så hög grad som skett, beror på en mängd orsaker, av vilka jag endast torde behöva peka på statsbudgetens enorma tillväxt, krigstidskommissionernas verksamhet och behovet av en ökning av sedelstocken, i samma mån som varupriserna och således omsättningen av penningar ökats. En annan orsak, som icke bör alldeles underskattas, är den inom vårt land ganska allmänna böjelsen att »grömma pengar på kistbotten». Men om en stor sedelstock skulle orsaka högre varupriser, så borde väl å andra sidan en relativt liten sedelstock verka i motsatt riktning. Jag har dock aldrig hört, att levnadskostnaderna i England före världskriget voro särdeles billiga, trots det att sedlar där voro jämförelsevis sällsynta. I anslutning till denna min åsikt om den ringa inverkan, som den ökade sedelstocken haft och har på varuprisernas stegring, är det helt naturligt, att jag icke kan gilla något förslag om kapitalransonering. Sådana konstlade medel måste om möjligt undvikas, ty de verka säkerligen mera till skada än till nytta för den nödvändiga produktionen.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.*

(Forts.)

Man har vidare för att motarbota dyrtiden icke allenast bibehållit ett i förhållande till andra länder högt diskonto, utan till och med experimenterat med en ytterligare skärpning därav. I fortsättningen har man helt nyligen, djärvt nog och utan hänsyn till att diskontots höjande hittills ej förmått återhålla prisstegringen, velat förslå en våldsamt ytterligare stegring av räntan såsom ett medel att moverka penningvärdets fall. För min del vågar jag emellertid påstå, att en högre räntefot absolut vore till skada för landet, under det att däremot en betydande sänkning av räntan skulle visa sig i hög grad välgörande.

I fråga om räntefotens storlek synes man hava ganska allmänt missuppfattat innebörden av uttrycket »billiga pengar». Med billiga pengar förstår man ju rätteligen det förhållandet, att lån kunna erhållas emot låg ränta. Men billiga pengar betyda alls icke, att penningens köpkraft är abnormt ringa. Bevis: förhållandena i Frankrike för 10—15 år sedan. Då kunde lån erhållas där mot 3 eller t. o. m. 2 % ränta. Detta var ju vad man med rätta kallar billiga pengar. Men icke voro varupriserna för den skull högre i Frankrike än i andra länder. Snarare tvärtom.

Nej, vi måste sannerligen söka orsakerna till penningens abnormt usla köpkraft i Sverige på annat håll. I allmänhet är det ju förhållandet mellan tillgång och efterfrågan, som reglerar varupriserna. Och så har givetvis i högsta grad varit fallet hos oss. Men hur har man väl gått till väga inom vårt land? Har man i tid visat sig verkligen angelägen om att åstadkomma riklig eller ens nödortfölig tillgång på våra livsförnödenheter? Vi känna alla vår sockerpolitik och dess bedrövliga följder. Och hur har icke krigstidskommissionernas tillvägagående inom en mängd andra områden alldeles motverkat det allra viktigaste: produktionens uppmuntrande. Det har redan förut i dag talats om maximipriserna och deras inverkan. Jag vill därtill lägga endast den åsikten, att enbart sannolikheten för

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

att oskäligen maximipris skulle åsättas en vara åstadkommit ytterligare prisstegringar, vilka eljest icke kommit i fråga. Man har varit rädd för att varan skulle försvinna eller bli alltför knapp, och denna ängslan har föranlett en stark efterfrågan samt förmått allmänheten att skyndsamt och snart sagt till vad pris som helst uppköpa större eller mindre förråd av än den ena, än den andra förnödenheten. Här ha vi tvevelsutän en icke oväsentlig orsak till de våldsamma prisstegringarna. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att framställa en vördsam fråga till regeringen, huruvida icke åtgärder omedelbart kunna vidtagas för att åstadkomma en kraftig sänkning av ullgarnspriset. Medan ullen icke betalas med mera än 7 kronor 20 öre eller 8 kr. per kilogram, är priset på ullgarn 50—90 kronor. Jag föreställer mig, att om man släppte ut en del av kronans ullförråd i marknaden, så skulle priset på ullgarn ögonblickligen nedgå till mindre än hälften. Och någon synnerligen stor kvantitet ull skulle nog icke för detta ändamål erfordras.

Den allmängiltiga regeln om prisernas beroende av tillgång och efterfrågan förslår emellertid icke att förklara den exempellösa stegringen av varupriserna, särskilt under de senaste två åren. Att den fria marknaden är synnerligen känslig för en ökning eller minskning av tillgången av olika varor, därpå hava vi visserligen otaliga bevis, men att en ytterst viktig vara, som finnes i överflöd inom vårt eget land, skulle i så hög grad fördyras, som veden blivit genom bränslekommissionens verksamhet, det hade väl ingen kunnat drömma om. Denna verksamhet har ju offentligt och enskilt fått sin dom, och jag skall icke närmare ingå på denna fråga. Jag instämmer i vad som här i dag sagts rörande bränslekommissionens verksamhet. Ingenting har i så hög grad som denna bidragit till dyrtiden, och man skulle knappast kunna finna ord, starka nog att brännmärka denna oerhörda dyrtidsapparat. Nu lär visserligen dess bättre bränslekommissionen komma att upphöra med sin egentliga verksamhet från ingången av år 1920, men mig synes det, på grund av den enighet, som råder beträffande bränslekommissionens affärsverksamhet, vara minst sagt besynnerligt, att icke beslut fattats om denna verksamhets avveckling redan innevarande år i samband med ett fullständigt frigivande av vedhandeln. Ett sådant beslut skulle tvevelsutän oförtövat åstadkomma en mycket avsevärd sänkning av vedpriserna, vilka ju, trots bränslekommissionens fortsatta beskattning av industri och kommunikationer, äro billigare i den fria marknaden än hos bränslekommissionen. Och ett sådant beslut skulle helt säkert mycket snart medföra en sänkning även av en mängd andra levnadsomkostnader. Fraktlindringar skulle möjliggöras, hyresstegringen motverkas, industrialster framställas för ringare kostnad o. s. v.

Vad som dessutom genast kan göras till främjande av ökad produktion och till nedbringande av varupriserna, det är en sänkning av diskontot. Jag vågar nämligen, såsom jag nyss antytt, hålla före, att den hos oss gällande höga räntefoten, långt ifrån att hava motverkat prisstegringen, i stället har utgjort och utgör en kraftigt bidragande orsak till dessa. Det höga diskontot har först och främst

haft till följd, att staten för sina kolossala lån liksom kommuner, industrien, handel, övriga näringar och enskilda, nödgats betala vad man förr plägade kalla ockerräntor. Statens höga räntor medföra ökade skatter. De höga skatterna och räntorna medföra ofelbart högre pris på industrivaror, på lant- och sjöfrakter, på lantmannaprodukter, ja, snart sagt på allt, som kan åsättas pris av säljaren. De höga räntorna hava även varit och äro alltjämt en väsentlig orsak till den privata byggnadsverksamhetens avstannande, således till den överhandtagande bostadsnöden. En ränteförhöjning av en enda procent å inteckningsslån medför nämligen en ökning av omkostnaderna för en fastighet, som måste motvägas av en hyresstegring av omkring 15 %. Och då, såsom nu är fallet, byggnadslån icke torde kunna erhållas under 9 %, är det ju helt naturligt, att enskilda byggherrar nästan alldeles upphört med nybyggnader, i all synnerhet som de icke äga någon säkerhet för att icke en ny hyreslag kan komma att drabba jämväl nya lägenheter.

*Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)*

Även i andra avseenden är den höga räntan till skada: företagssamheten hämmas överallt. En lägre ränta skulle däremot tv. velsutan verka därhän, att tillgången å en mängd varor inom vårt land skulle ökas och följaktligen också varupriserna sänkas.

Alltså: en omedelbar sänkning av diskontot till likhet med det i de flesta andra länder rådande är vad som allmänheten till landets bästa har rättighet att kräva.

Till sist vill jag endast uttala det önskemålet, att en fullständig och detaljerad redogörelse för alla avlöningar, som utbetalats av våra kristidskommissioner, med första mätte lämnas åt riksdagen, samt uttala min stora tillfredsställelse över hans excellens statsministerns försäkran, att dessa kommissioners verksamhet så snart som möjligt skall upphöra.

Herr Frändén: Herr greve och talman, mina herrar! Då det är en fråga, som jag anser här ej ha blivit behörigen berörd, vågar jag i denna sena timma taga kammarens tid i anspråk för några ögonblick.

Under framhållande av nödvändigheten att bringa ordning och reda i handeln med stråfodret påyrkades redan i början av detta år, att allt stråfoder eller hö borde läggas under statsbeslag. Olika omständigheter medverkade till att detta icke ägde rum förr än den 18 nästlidne oktober. Förordningen motsågs med spänning av hela den befolkning som därav hade intresse, såväl producenter som köpare. De förra voro givetvis icke glada över ett ytterligare statsingripande, medan de senare förestälde sig, att ett bättre förhållande skulle inträda. Jag må säga, att det syntes mig rimligt, att en sådan förordning tillkom, så mycket mer som den nu motiveras av det förhållandet, att spannmålsleveransen delvis kunde få fullgöras genom leverans av hö. Så långt synes mig alltså allt riktigt. Men i samband med statsbeslaget fastställdes en ransonering av hö för olika djur, som för de norrländska länen stadgar bland annat, att högst 5 kg. hö får utfodras till ett fullväxt kreatur, hästar eller kor. Denna ran-

Redogörelse
för vissa folk-
försörjnings-
frågor.
(Forts.)

sonering måste anses vara fullkomligt felaktig, i främsta rummet vad det gäller utfodring av hästar. Som skäl för denna min åsikt tillåter jag mig framhålla några synpunkter, som jag finner beaktansvärda, och varav framgår, att denna ransonering kommer att medföra rätt betänkliga följder.

Alla jordbrukare, hemmansägare eller arrendatorer, som icke under några förhållanden kunna fullgöra sin leveransplikt, komma i och genom denna ransonering i ett förhållande, där de icke kunna undgå att bryta mot lagen. Det måste här sägas, att icke en enda sådan, som tillika är djurvän, kommer att efterleva denna bestämmelse, emedan hans samvete förbjuder honom att svältföda sina hästar. Jordbrukarna i allmänhet ha visserligen utpekats såsom mindre samvetsgranna individer, men jag kan försäkra, att det stora flertalet tänkt sig handla fullt lojalt. Det måste därför vara att beklaga, att förordningar sådana som denna tillkomma, som huru orättfärdiga man än bevisar dem vara, dock skola bestå, och ställa den största delen av åtminstone de norrländska jordbrukarna såsom brottsliga.

Ser man vidare, huru denna ransonering kommer att i övrigt verka, blir man mer än orolig. Följden blir, att så gott som all avverkning i hela Norrland måste inställas. Föregående års vilda kampanj av bränslekommissionen, ävensom då rådande knapphet på foder föranledde en minskning i timmeravverkningarna med cirka 30 à 40 %, och skall den nu beslutade ransoneringen bestå, blir inskränkningen minst 80 à 90 %. Vad detta skall innebära för alla samhällsklasser inom Norrland, är ej svårt att förutse. Arbetslöshet kommer att omedelebart inträda, icke blott under vintermånaderna, utan för hela nästa år, då såväl flottningar som arbeten vid sågverk och trämassefabriker komma att ligga nere på grund av brist på timmer. Uti den av folkhushållningskommissionen utgivna instruktionen för jordbruksråden m. fl. stadgas visserligen, att man hos förenämnda myndighet kan göra framställning om ransonens höjande till 8 kg per dag för fullväxt djur, men detta får icke annat än i undantagsfall beviljas. Icke ens därmed är man emellertid hjälpt. Det allra minsta man kan räkna med för en häst, som användes i skogskörslor, är 12 kg, synnerligast då kraftfodertillgången torde bliva liten eller ingen.

Inför denna egendomliga ransonering måste man fråga sig, om det varit av nöden att fatta ett dylikt beslut, eller om det ens överhuvudtaget varit nödigt att införa en *stråfoderransonering*. Svaret på denna fråga kan icke bli annat än nej. Folkhushållningskommissionen har, så vitt jag kunnat finna, utan saklig utredning fattat sitt beslut. Visserligen får man antaga, att landets höskörd är något mindre än föregående år, men i stället torde halmskörden vara så mycket större. Dessutom är väl också kreatursstocken högst betydligt reducerad. Att en så ohållbar foderreglering kommit till stånd, vågar jag påstå vara beroende på folkhushållningskommissionens bistående kännedom om vad verkliga behovet i Norrland kräver. Det är för oss norrlänningar att beklaga, att det icke i folkhushållningskommissionen finnes en representant från Norrland, som på ett för-

beredande stadium kunnat lämna sakliga upplysningar, vilket säkerligen skulle föranleda till, att icke slika förordningar såge dagen.

När man vidare läser den åberopade instruktionen, finner man, på vilket sätt folkhushållningskommissionen fordrar, att höleveransen till staten skall fullgöras. Det bestämmes, att allt hö skall vara levererat före den 1 februari 1919. Den hömängd, som enbart skall lämnas från Jämtland, torde icke under några förhållanden kunna befraktas inom denna tid, och följderna blir, att höet får ligga ute och till stor del förstöras. Det vore mer än sorgligt, om genom folkhushållningskommissionens förvållande även mängder av stråfoder skulle förstöras, något som så ofta lär förekommit med folkets livsmedel. Ehuru några bestämmelser därom ännu ej utkommit, har jag erhållit den upplysningen, att landsbygdskommunernas livsmedelsnämnder i år icke skola få någon tilldelning av det genom staten upphandlade höet. Allmänheten kommer således i en mycket sämre ställning än förra året, vilket måste betraktas som ett dåligt resultat av en så ingripande åtgärd som ett statsbeslag.

Då man såväl i denna fråga, som jämväl i alla övriga frågor, som röra jordbruket, med rätta hyst den förhoppningen, att man uti herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet haft en på detta område fullt sakkunnig, så kan jag icke annat än på det livligaste beklaga, att herr statsrådet lämnat sitt bifall till denna stråfoderransonerings i det skick den nu föreligger, vilket helt säkert kommer att medföra ett mycket skadligt inflytande på såväl jordbruks- som näringslivet inom hela Norrland.

Jag slutar, herr talman, med en vädjan till herr jordbruksministern att med snaraste upptaga denna foderransoneringsfråga till förnyad behandling, och därmed söka bringa den till ett för landet i sin helhet lyckligare förhållande.

Herr *Ericsson, Ollas*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prissockerlagen m. m.

Denna motion hänvisades till andra särskilda utskottet.

Herr *Sandler* väckte följande motioner:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor; och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lantbruksskolor.

Dessa motioner hänvisades till första särskilda utskottet.

Herr *Petrén, Alfred*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 7, angående krigstidstillägg och extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlära-
nas pensionsanstalt.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Petterson, Malkolm</i> ,	under 10 dagar från och med 8 innev. månad,
» <i>Permansson</i>	» 14 » » » » » »
» <i>Asplund</i>	» 9 » » » » 11 » »
» <i>Jönsson</i>	» » » » » » » »
» <i>Welanders</i>	» 12 » » » » » » och
» <i>Hellberg</i>	» 10 » » » » » » » .

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag, varefter kam-
marens sammanträde avslutades kl. 6,48 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 9 november.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m., och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens 1:a kammare, redaktören m. m. *Ludvig Danström* på grund av sjukdom (mag-tarmkatarr) är förhindrad bevista urtima riksdagen under tiden 7—14 nov., betygas på heder och samvete.

Halmstad den 6 nov. 1918.

Sigfrid Köhler,
biträdande provinsialläkare.

Upplästes och lades till handlingarna ett från justitiedepartementet ankommet protokoll, så lydande:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 8 november 1918.

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gävleborgs län insänts en den 6 november 1918 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att sedan lantbrukaren Lars Olsson i Hov, Arbrå socken, blivit av Gävleborgs läns landsting utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av sex år, räknade från den 1 januari 1917, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 14 § av lagen om val till riksdagen lantbrukaren *Erik Jonsson* i Fors, Torsåkers socken, blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1923.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, anmärktes, att i fullmakten förekomme ett par mindre avvikelser från det i § 15 i lagen om val till riksdagen stadgade formulär, men som dessa avvikelser icke vore av beskaffenhet, att därigenom meningen förändrades eller otydlighet eljest föränleddes, ansågs fullmakten böra god-

kännas; och skulle protokoll över vad sålunda förekommit meddelas första kammaren, varjämte fullmakten skulle till kammaren överlämnas.

I ämbetet:
G. Grefberg.

*Motion
ang. krigstids-
tillägg åt
pensions-
tagare i döv-
stumlärnarnas
pensions-
anstalt.*

Föredrogs den av herr *Petrén, Alfred*, m. fl. väckta motionen, nr 7, angående krigstidstillägg och extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlärnarnas pensionsanstalt.

Herr *S w a r t z*: Herr talman! Jag ber att få meddela kammaren, att vid nyss hållen talmanskonferens fråga varit före, huruvida denna motion vore av beskaffenhet att falla inom ramen för de ärenden, som av denna urtima riksdag kunna behandlas, och att talmanskonferensen därvid kommit till det slut, att så icke vore fallet, vadan remiss av talmanskonferensen ej ansågs böra meddelas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att motionen icke måtte remitteras.

Herr vice talmannen: Då den i motionen väckta frågan om beredande av krigstidstillägg och extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumslärarnas pensionsanstalt, icke står i oskiljaktigt sammanhang med ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest förelagts denna urtima riksdag, anser jag mig på grund av stadgandet i § 2 riksdagsordningen förhindrad att framställa proposition på motionens remitterande till utskott.

Efter härmed slutad överläggning lades den ifrågavarande motionen till handlingarna.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr *Ekman, Karl Johan*, väckte en motion, nr 8, angående extra krigstidsunderstöd åt vissa präster.

Därpå yttrade motionären: Såsom motivering, varför jag tillåtit mig väcka denna motion, ber jag att få tillägga några ord.

Det är otvivelaktigt, att de tjänstemän motionen avser, stå i alldeles samma ställning, som de statens tjänstemän, för vilka Kungl. Maj:t föreslagit extra krigstidstillägg. Att regeringen icke nu föreslagit ett sådan tillägg för prästerna torde emellertid bero på, att medel därtill skulle tagas ur kyrkofonden. Därtill fordras samtycke av kyrkomötet, och man har dragit sig för att nu ånyo hålla kyrkomöte.

Det har sagts, att om kyrkomötet velat överlåta åt Kungl. Maj:t och riksdagen för innevarande år — såsom skett i fråga om krigstidstillägg *efter* den 1 maj 1919 — att bestämma storleken av understödet åt prästerna, så skulle hjälpen redan nu kunnat beviljas, och att kyrkomötet och prästerskapet sålunda skulle hava sig själva att skylla för att det nu ej kan ske.

Felet — om man nu kan tala om ett sådant — ligger dock alldeles icke hos kyrkomötet. Det var Kungl. Maj:t och riksdagen, som hade beslutat att saken skulle ställas på detta sätt; och kyrkomötet hade, som en var vet, endast att säga sitt *ja* till vad sålunda redan beslutats, såvida icke hela frågan skulle falla.

Då sålunda prästerskapet utan all egen förskyllan ställts utanför Kungl. Maj:ts propositioner till urtima riksdagen, och behovet för prästerna av ett extra krigstidstillägg är lika, om icke än mer trängande än för andra likställda befattningshavare, har jag — i likhet med motionären i andra kammaren, amiral Lindman, — ansett frågan böra motionsvis föreläggas urtima riksdagen i samband med Kungl. Maj:ts propositioner i ämnet.

Ty lika väl som man ansett sig kunna sammankalla en *urtima riksdag* för tillgodoseende av övriga tjänstemäns anspråk, bör man kunna sammankalla ett *extra kyrkomöte* för prästerskapets motsvarande, lika berättigade krav. Ett sådant kyrkomötes enda uppgift skulle bliva att säga *ja* till riksdagens beslut. För detta ändamål behöver kyrkomötet icke vara samlad mer än 2 å 3 dagar, antingen i slutet av detta eller i början av nästa år. Kostnaden är jämförelsevis ringa, ty kyrkomötets hela ledamotsantal är endast 60 personer. Då man för övriga tjänstemäns räkning ansett sig kunna sammankalla hela riksdagen att vara samlad en hel månad — ty på mindre tid lärer urtima riksdagens arbete icke vara slutfört — så skulle det te sig såsom en hård och beklaglig orättvisa, om man skulle avspisa prästerna med att deras krav icke kunna beviljas, därför att man icke kan hålla ett extra kyrkomöte på ett par dagar.

Inom prästlöneregleringssakkunnige ha vi dryftat den frågan, huruvida icke saken möjligen kunde ordnas så, att nästa riksdag vid beviljande av krigstidstillägg för tiden efter den 1 maj 1919 — då ju Kungl. Maj:t och riksdagen ha friare händer — skulle kunna åt prästerna bevilja ett högre tillägg än åt andra, såsom en gottgörelse för att de ej få något extra tillägg i år. Men även om detta skulle låta sig göra — vilket kan vara tvivelaktigt — så skulle därmed hjälpen åt prästerna *försenas* med flera månader. Men lika angeläget som det är för prästerna att de *få hjälp*, lika angeläget är det, att hjälpen kommer *snart*. Det är för att bringa *snar* hjälp urtima riksdagen har sammanträtt; prästerna böra ha samma förmån av *snar hjälp*. Det råder på många håll ett verkligt nödläge.

Den nya löneregleringen för prästerskapet har tyvärr för många präster medfört en *ned sättning* i löneinkomster, så mycket mer pressande som den inträffar i en tid, då levnadskostnaderna stiga så oerhört, som nu är fallet.

Det skulle i de många fattiga komministerhemmen och i många
Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 3. 5

andra prästhem landet runt kännas som en skriande orättvisa, om deras nöd skulle avvisas av en sådan orsak som kostnaden för ett par dagars extra kyrkomöte, då man varit så generös med kostnaderna för en urtima riksdag för att hjälpa rikets tjänstemän i övrigt under den just nu så svåra dyrtiden.

Jag har velat uttala dessa ord redan nu, i förhoppning att vederbörande utskott skall till fullo behjärta rättvisan och nödvändigheten av att även prästerna bliva hjälpta och icke ställas utanför, när understöd beredes åt andra tjänstemän, i jämförelse med vilka prästerna säkerligen i många fall ha det *sämré*.

Ifrågavarande motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och bordlades följande motioner:

nr 9, av herr *Welandér*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 10, av herr *Ström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 11, av herrar *Bergman* och *Bellinder*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 12, av herr *Rosén*, angående extra krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 13, av herr *Alexanderson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 14, av herr *Bergman*, angående krigstidstillägg till förmån för de av staten understödda handarbetsseminarierna; samt

nr 15, av herr *Rosén*, angående krigstidstillägg åt sådana f. d. befattningshavare i statens tjänst, som åtnjuta skadestånd på grund av olycksfall under tjänstutövning.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Stenberg* för tiden från och med den 8 till och med den 18 innevarande månad.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,35 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 11 november.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m., och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Föredrogos och hänvisades till första särskilda utskottet följande motioner:

nr 8, av herr *Ekman, Karl Johan*, angående extra krigstidsunderstöd åt vissa präster:

nr 9, av herr *Welanders*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 10, av herr *Ström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 11, av herrar *Bergman* och *Bellinder*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 12, av herr *Rosén*, angående extra krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst; samt

nr 13, av herr *Alexanderson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt lärarpersonalen vid privatläroverken.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas det i anledning av motionen nr 8 nästlidna lördag inom kammaren avgivna yttrandet.

Föredrogs herr *Bergmans* motion, nr 14, angående krigstidstillägg till förmån för de av staten understödda handarbetsseminarierna.

Herr *Bergman*: Jag har förnummit, att med en sträng tolkning av grundlagens ord — och den skall ju tolkas efter ordalydelsen — denna motion i likhet med åtskilliga andra, som väckts till förmån för befattningshavare, som icke förut haft krigstidstillägg, ej kan upptagas vid detta urtima riksmöte. Det återstår mig då endast att, samtidigt med att jag anhåller att få återtaga motionen, uttrycka den förhoppning, att Kungl. Maj:t må behärta dessa lärarinnors hårda lott — de ha ju en ringa ersättning, somliga bara några hundra kronor om året, för upp till tjuugu tjänst-

göringstimmar i veckan — och hava dem i åtanke vid utarbetandet av krigstidstilläggspropositionerna till nästa lagtima riksdag.

Sedan överläggningen förklarats slutad, blev ifrågavarande motion med kammarens tillstånd återtagen av motionären.

Föredrogs herr *Roséns* motion, nr 15, angående krigstidstillägg åt sådana f. d. befattningshavare i stateus tjänst, som åtnjuta skadestånd på grund av olycksfall under tjänsteutövning.

Herr *Rosén*: På förekommen anledning ber jag att få återtaga min motion.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall, varefter motionen återtog av motionären.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Cedercrantz* under 14 dagar från den 14 innevarande månad.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,09 e. m.

In fidem
A. v. Kusenstjerna.